

Gorgias Diyalogu'nun Tartisma Sanati Acısından Değerlendirilmesi
Evaluation of Gorgias Dialog In Terms of The Art of Argument

Yağmur Yıldırım

**Doktora Öğrencisi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Mantık
Anabilim Dalı İzmir/Türkiye**

Phd. Student, Dokuz Eylül University, Theology Faculty, Study of Religion and Philosophy, Logic,
İzmir/Türkiye

gzt_yagmur@hotmail.com

orcid.org/ 0000-0003-2893-8466

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü: Araştırma Makalesi/ **Article Type:** Research Article

Geliş Tarihi: 04/07/2023 **Date Received:** 04/07/2023

Kabul Tarihi: 15/09/2023 / **Date Accepted:** 15/09/2023

Yayın Sezonu: Eylül 2023 / **Pub Date Season:** September 2023

Cilt: 7, **Sayı:** 1, **Sayfa:** 206-237 / **Volume:** 7, **Issue:** 1, **Pages:** 206-237

Atıf: Yıldırım, Yağmur. "Gorgias Diyalogu'nun Tartisma Sanati Acısından Değerlendirilmesi". *Kastamonu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/1 (Eylül, 2023), 206-237.

Citation: Yıldırım, Yağmur. "Evaluation of Gorgias Dialog In Terms of The Art of Argument". *Jornual of Divinity Faculty of Kastamonu Universty* 7/1 (September, 2023), 206-237.

İntihal: Bu makale özel bir yazılımla (iThenticate) taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir. Plagiarism: This article has been scanned special software (iThenticate). No plagiarism detected.

Etik Beyan: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Ethical Statement: It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited (Yağmur Yıldırım).

Bu çalışma "Eflâtun'un Diyaloglarının Mantıksal Açıdan İncelenmesi" başlıklı doktora tezi esas alınarak hazırlanmıştır. (Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir/2023)

This article is extracted from Ph.D/ "Examination of Plato's Dialogues from a Logical Perspective" (Dokuz Eylül University, İzmir, 2023).

Finansman: Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.

Funding: The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Çıkar Çatışması: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

Conflict of Interest: The author(s) has no conflict of interest to declare.

Bu makale Creative Commons Atınlı-Gayri Ticari Türetilemez 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

This article is licensed under a Creative Commons Attribution-Non Commercial No Derivatives 4.0 International License

web: <http://dergipark.gov.tr/kuifd>

mailto: ilafdergi@kastamonu.edu.tr

Kastamonu University, Faculty of Theology, Kastamonu/Türkiye

Öz

Biz bu incelememizde önce Eflâton'un ve Gorgias'ın düşünce tarihindeki yerini kısaca açıklayacağız. Eserdeki karakterler, üzerinde çalıştığımız diyalogun temel taşını oluşturmaktadır. Bu sebeple biz bu karakterleri açıklamakla konunun daha anlaşılır olacağını düşünmekteyiz. Böylece diyalogdaki ana karakterlerin kim olduğu üzerinde durup bir değerlendirme yapacağız. Diyalogdaki ana karakterler, eserde "Retorik" sanatı üzerine Sokrates ve ünlü sofist Gorgias'ın hararetli tartışmaları etrafında dönmektedir. Özellikle bir devlet adamı kimliğiyle karşımıza çıkan Kallikles' in Sokrates ile yürüttüğü tartışma yöntemini cedeli usûlü bakımından ele alıp inceleyeceğiz. Kallikles' ten sonra Sokrates ile tartışma yürüten Polos'u cedeli tartışma yöntemi bakımından değerlendireceğiz. Çalışmamızın ilerleyen kısımlarında Gorgias diyalogunun "diyalektik Tartışma Yöntemi" açısından önemine değineceğiz. Sonra *Gorgias* diyalogunun "Cedeli Tartışma Usûlü açısından" önemine değineceğiz. Ardından filozofumuzun söz konusu kitapta tartışmayı yürüttüğü kişiler üzerinde izlemiş olduğu tartışma yöntemini, cedel sanatı kuralları çerçevesinde "cedelin işleyişi ve değeri" açısından diyalog üzerinde örnekler vererek açıklamaya çalışacağız. Eflâton'un tartışma usûlünde hasımlarına karşı uyguladığı çeşitli tartışma yöntemleri ve taktikleri de başlıklar altında örnekler vererek sunmanın konuyu daha anlaşılır kılacağını düşünmekteyiz. Gorgias diyalogunu "Cedeli Tartışma Usûlü" "inceledikten sonra da "mantıksal delil ve yöntemleri" ele alış biçimini inceleyeceğiz. Tartışmada yapılan mantık yanlışlarını tespit edip başlıklar altında örnekler vererek yazacağız. Son olarak da incelememizi, konumuzun bir genel değerlendirmesini içeren sonuç yazısı ile bitireceğiz.

Anahtar Kelimeler: Mantık, Diyalektik, Dil, Sofist, Eflâton, Gorgias

Evaluation of Gorgias Dialog In Terms of The Art of Argument

Abstract

In this review, we will first briefly explain the place of Plato and Gorgias in the history of thought. The characters in the work constitute the cornerstone of the dialogue we are working on. For this reason, we think that the subject will be more understandable by explaining these characters. Thus, we will focus on who the main characters in the dialogue are and make an evaluation. The main characters in the dialogue revolve around the heated discussions of Socrates and the famous sophist Gorgias on the art of "rhetoric" in the work. In particular, we will examine the method of discussion with Socrates of Callicles, who confronts us with the identity of a statesman, in terms of cedeli method. We will evaluate Polos, who had a discussion with Socrates after Callicles, in terms of his method of discussion method. Later in our study, we will touch on the importance of the Gorgias dialogue in terms of the "Method of Discussion on the dialectical". We will try to explain the method of discussion that our philosopher followed on the people he discussed in the book in question, within the framework of the rules of the art of judging, by giving examples on the dialogue in terms of "the functioning and value of". We think that it will make the subject more understandable by giving examples under the headings of various discussion methods and tactics that Plato used against his opponents in the way of discussion. After examining the Gorgias dialogue "The Method of Arguing with Cedali", we will examine the way in which "logical evidence and methods" are handled. We will identify the logical mistakes made in the discussion and write them by giving examples under the headings. Finally, we will conclude our review with a conclusion that includes a general evaluation of our subject.

Keywords: Logic, Dialectical, Language, Sophist, Eflâton, Gorgias

Giriş

Antik Yunan'da 5. yy da ortaya çıkan Sofistler, dönem insanlarına para karşılığında sadece hitabet sanatı değil, siyaset ve felsefe de öğreten gezgin felsefe öğretmeni anlamına gelir.¹ Eflâton ve Eflâton gibi dönem aristokratlarını Sofistlere karşı rahatsız eden şey, Antik Yunan dünyasında eğitim karşılığında para talep etmeleriydi. Antik Yunan'da Sofistlerin ortaya koydukları bu uygulama o dönem içinde Sofistler için bir yenilik olarak görülürken Platon gibi geleneksel aristokratlar için yıkıcı bir eylem olarak değerlendirilmekteydi.

O dönemde eğitim, bilim ve bilginin ücret karşılığında elde edilmesi aristokratlar tarafından eleştirilmekte ve hoş görülmemekteydi. Öyle ki Sofistler para karşılığı eğitimde ciddi meblağlar kazanmaları aristokratlarca tepki çekip onlara rahatsızlık vermemekteydi.

Sofistlere karşı başta Eflâton olmak üzere çeşitli kesimlere ait insanlardan gelen saldırıların tek nedeni, herhalde onların para karşılığı zengin ve soylu çocuklarına ders veren öğretmenler olmaları değildir. Onların öğretim konularını oluşturan şeyler ve belki de daha önemlisi bunları öğretirken kendilerinden hareket ettikleri düşünme biçimleriyle de birçok insanın nefretini üzerine çekmiş olmalarıdır. Geleneksel Yunan düşünce sistemine karşı bir tepkiyi ifade eden Sofistler, Yunan dünyasının pek çok değerlerini kendi eğitim yöntemleriyle akıl ve eleştiri süzgecinden geçirip Antik Yunan düşünce dünyasına katkıda bulunmuşlardır.

Onların düşünce ve fikir hayatına getirdikleri bu yeni hareket aslında belli bir görüş ve felsefi bir hareket değildir. Onların savundukları görüşler belli bir öğretiden *çok belli bir düşünme biçimini* anlatmaktaydı. Daha da önemlisi onlar alışılmışın dışına çıkarak *yeni bir kültür* tarzını veya idealini temsil etmekteydi. Onlar, var oldukları dönem insanından farklı bir anlayışa ve kültür yapısına sahipti ve bu anlayışa uygun olarak da yine farklı bir hayat tarzını oluşturmuşlardı ve onlar bu görüşün savunmasını yapmaktalardı.² Onların dönemin kabul görmüş kültür yapısından farklı bir kültür yaklaşımı izlemeleri tepki çekmelerine neden olarak görünmektedir.

Sofistler soyut araştırmalardan ziyade somut insanı ele almışlardır. Onlar bilginin satın alınabileceğini savunmuşlardır ve bu sebeple de bilginin öğretilebileceğini savunarak "bilgi ve erdemi" aristokratların tekelinden kurtarmışlardır. Böylece "bilgi ve erdemi" geniş kitlelere ulaştırmayı amaçlamışlardır.

1. Eflâton

M.Ö. 427-347 yılları arasında yaşayan Antik Yunanlı Eflâton³, fikir dünyasının en önemli ve etkili filozoflarından biri olarak tanınır. O birçok döneme ışık tutmakla beraber Hristiyan Orta

¹ Ahmet Cevizci, *Felsefe Sözlüğü* (İstanbul: Say Yayınları, 2019), 395.

² Ahmet Arslan, *İlkçağ Felsefe Tarihi 2*, (İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2006), 20-21.

³ Eflâton (MÖ. 427-348/347): Soylu bir ailenin oğlu olarak dünyaya gözlerini açmıştı. Sokrates'in ölümüne kadar onun derslerini takip edip öğrencisi oldu. Ardından Mısır ve Güney İtalya'yı da kapsayan uzun bir yolculuğa çıktı. İÖ. 387'de Atina'ya dönerek Akademia adlı okulu kurdu. Kendisinin olduğu kabul edilen 29 diyalogda (beş eser kesin değildir), hocası Sokrates'in konuşmalarını bir araya getirerek Sokrates'e eserlerinde can verdi. Devlet yapısı bunların en

çağ felsefesini ve İslam düşünce dünyasını etkisi altına alan büyük bir düşünürdür. Onu bu kadar değerli yapan özellik düşünce tarihi boyunca tartışılan problemleri yüzyıllar öncesinden ele alıp tartışmasıdır. Ayrıca felsefeyi sistemli hale getiren ilk büyük filozof olarak tanınmaktadır.

O, sistemli filozof olmasının yanında felsefenin kurumsallaşmasına ve felsefede yazılı bir geleneğin oluşmasına katkıda bulunmuştur. Eflâton, iki dünyalı metafiziğiyle bütün bir Orta çağ düşüncesini belirleyecek olan idealist felsefe geleneğinin başlatıcısı olmuştur.⁴

1.1 Gorgias

M.Ö. 485'te Sicilya adasında bir Yunan koloni şehri olan Leontioni'de hayata gözlerini açmıştır. Uzun bir yaşam sürerek yüz beş yaşındayken Atina ile Selanik arasında bulunan Larissa kentinde 380 yılında hayata gözlerini kapamıştır.

Sicilya adasındaki diğer bir Yunan adası olan Sirakusa ile girişilen Pelepones savaşı sırasında kente yardım edilmesi amacıyla M.Ö. 427 yılında Atina'ya gönderilen heyetin içinde yer alan düşünürümüz, böylece Sicilya'dan ayrılarak Atina'ya gelmiş ve uzun bir süre burada yaşamıştır. Bir süre çoğulcu ana dört unsurcu (enaâsır-ı erbaa) görüşleriyle tanınan Empedokles'in öğrencisi olan Gorgias, bu düşünürden doğa felsefesi yanında retorik sanatının inceliklerini de öğrenmiştir. Nitekim o, retorik sanatını Sicilya'dan Atina'ya taşıyan düşünür olmakla kendisine Atina'da büyük bir hayranlık duyulmuştur. Bu ilgiyle birlikte Gorgias, bir Sofist olarak Atina'da özel ders vererek zenginleşmiş ve ancak zenginlerce yapılan bir ibadet olarak kendisinin saf altından yapılmaya heykelini, kutsal tapınağa diktirmiştir.⁵

Gorgias'ın yazılarından günümüze kadar gelen ve felsefi önemi olan "*Var olmayan Üzerine veya Doğa Üzerine*" adlı ünlü yazısında öne sürdüğü üç tezi vardır.

Birinci tez, "*hiçbir şeyin var olmadığıdır.*"

İkinci tez, "*herhangi bir şey var olsa bile onun bilinemeyeceğidir.*"

Üçüncü tez, "*herhangi bir şeyin düşünülmesi veya bilinmesi mümkün olsa bile bu bilginin başkasına iletilemeyeceği*" tezidir.

Ahmet Arslan'a göre bu üç ana tezin her birinin ciddi bir probleme veya problemlere işaret ettiğini söylemek mümkündür. Kaba bir biçimde açıklamaya çalışırsak birinci tez "varlık" la, ikinci tez "**düşünme**" ile, üçüncü tez ise "**dil**" le veya "**iletişim**" le ilgili meydana gelen güçlülere dikkat çekmektedir.⁶

önemlileri arasındadır. Eflâton'un hayatı ve külliyâtı için bkz. M. Akif Duman, *Platon'un Retorik Anlayışı*, (İstanbul: Litera yayınları, 2015), 21-53.

⁴ İbrahim Emiroğlu, "Eflâton'un Devlet Diyalogunun Tartışma Usûlü Açısından İncelenmesi", *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (Özel Sayı • Güz/Autumn 2019), 4 /211- 232.

⁵ Fatih Toktaş, *Felsefe Tarihi* (İzmir: Tibyan Yayıncılık, 2012), 75.

⁶ Arslan, *İlkçağ Felsefe Tarihi*, 48-49.

Gorgias, gerçek bir hiçliğin savunucusu olarak günümüze kadar gelmeyi başarmıştır. O, hiçbir değer var olmadığı görüşünü savunmaktadır. O, bu görüşü savunmak için dilin etkileyici gücünü kullanarak insanları *ikna sanatı* yoluyla her şeyi kabul ettirebileceğini ileri sürmektedir. Zira o, bilgiden yoksun olan insanların -sözün terbiye edilip geliştirilmesi yani *ikna sanatı* ile herhangi bir şeyin kabul ettirilmesinin mümkün olduğu görüşüne büyük önem vermektedir.⁷

Kesin ve evrensel bir bilginin mümkün olmadığına inanan Gorgias, insanı diğer canlı varlıklardan ayıran düşünme ve akıl yürütme becerisini inkâr edip görmezden gelmemektedir. O, akıl yürütmeyi retorik sanatının emrine vermiş olan bireyin akıl yürütme ile hakikate ulaşmasını değil, hitap ettiği hedef kitlenin ikna edilmesini ve böylece onların söz konusu görüş ve tutumlarını değiştirmesini sağlamayı talep etmiştir.⁸

1.2. Gorgias Diyalogunun Ana Karakterleri

Gorgias diyalogunda yer alan kişilere ve rollerine kısaca göz atmak istersek tartışma, retorik temsilcisi olan Gorgias, onun öğrencisi Polos ve Sokrates'in hem arkadaşı hem de bir devlet adamı olan Kallikles ile onlara karşı karşıt/zıt düşünce yapısına sahip olan Sokrates arasında geçmektedir.

Tartışma konusu ise retorik sanatı ustası olarak Atina'ya nam salmış olan Gorgias ve Sokrates arasında "Retorik nedir? Retorik bir sanat mıdır? Retorik faydalı mıdır? Retorik faydalı ise faydaları nelerdir? Retorik kullanım alanları nerelerdir ve nasıl kullanılır? benzeri sorulara cevap aramakla geçmektedir.

Sokrates tartışmaya önce Gorgias ile başlar daha sonra onun öğrencisi olan Polos'la tartışmayı sürdürmektedir. Diyalogun sonlanmış olduğunu düşündüğümüz anda Sokrates'in hem arkadaşı hem de bir devlet adamı olan Kallikles'le de tartışma aynı konu üzerinden fakat daha farklı bir tarzda devam eder.

Sokrates'in, söz konusu diyaloga tartışma süresince hasımlarına karşı onun alışıktığımız bir şekilde etkili ve titiz olan diyalektikçe tutumunu sergilediğini görmekteyiz. Gorgias saygın ve dikkatli davranışlarıyla diyalogda yerini almaktadır. Genç Polos ise atılgan, keskin, kendini beğenmiş davranışlar sergileyerek kendi öz kişiliğini göstermektedir. Diyalogun sonunda tartışmaya hararetli bir şekilde dahil olan ve diyalogun en ilginç kişiliğine sahip olan Kallikles'i gösterebiliriz.

Eflâatun'un günümüzde taşıdığı anlam ve önemi, onun ileri sürdüğü görüşlerden ziyade, bu düşünceleri elde ederken onun izlediği yol ve yöntemde saklıdır. O, düşüncelerini iletmenin aracı olarak söylemeyi değil, diyalogu yani karşılıklı konuşmayı seçer. İki kişinin karşılıklı

⁷ Ahmet Cevizci, *Felsefe Sözlüğü* (İstanbul: Paradigma Yayınları, 1999), 382.

⁸ Toktaş, *Felsefe Tarihi*, 78.

konusması demek olan diyalogda, diyalektik aracılığı ile üçüncü ve evrenselleşen, değişmeyen tümel bir gerçek yani **hakikat** ortaya çıkar.⁹

Eflâtun'un, Gorgias diyalogunda düzenli aralıklarla üç farklı kişi ile belirlediği konu üzerinden **hakikat** arama çabasına girdiğini görmekteyiz. Onun söz konusu diyalogda hem tartışmayı başlatan hem de bir moderatör rolü üstlenerek tartışmayı başarılı bir şekilde yürüttüğünü söyleyebiliriz ki bunu birazdan, **tartışma usûl ve adabı (diyalektik/cedel) açısından örnekleriyle inceleyip değerlendireceğiz.**

Diyalektik/Cedel, muhataba karşı üstünlük sağlamak ve tartışmada muhatabı susturma gayesi taşıyan bir san' attır.¹⁰ Dolayısıyla Gorgias diyalogunda Sokrates'in üç kişi ile birlikte konuları **planlı ve düzenli bir** şekilde tartışmayı yürüttüğünü görmekteyiz. Diyalogu incelediğimizde en başta da belirttiğimiz gibi Gorgias, Polos ve Kallikles ile düzenli bir biçimde tartışmıştır.

Cedel sanatında tarafların konumu, durumu, uyguladıkları taktiklere ve akıbetlerine ayrıca yer vermek gerekir. Fakat bu makalemizin boyutunu aşacağından bu hususta bir-iki hatırlatma ile yetineceğiz. Bu sanatta tartışmayı yürüten kişilerin ilmi seviyelerinin ve ilgi alanlarının birbirlerine denk olması ve bunu icrada birbirlerine yakın seviyede olmaları gerekmektedir. Şayet bu şekilde olmazsa tartışmayı yürütenlerden birinin üstünlüğü diğerinden iyi ise o tartışma zayıf demektir ve kötü sonuçlanır. Dolayısıyla cedel sanatında üstün olan kişi muhatabının zayıflığını anladığı anda bu durumu kendi lehine çevirmekten geri kalmaz. Onu söz oyunları ile köşeye sıkıştırıp kısa sürede tartışmayı bitirebilir veya soruya kaşı soruyla cevap vererek tartışmayı bitirebilir ya da muhatabının zayıflığını anlayıp yalnızca ezmekle kalmaz ona kızarak tartışmayı bitirebilir. Diğer yandan hasmının üstünlüğünü hazmedemeyip hiçbir şey bilmediği halde ona karşı adap bilmez bir tavırla karşılık verip çeşitli mantık yanlışlarına düşerek tartışmayı boş ve gereksiz bir faaliyete dönüştürebilir.

Şimdi, Gorgias diyalogunda yer alan karakterleri, tartışmayı yürüten kişileri ve rollerini kısaca tanıtmaya geçebiliriz.

1. 3. Sokrates ve Gorgias

Söz konusu diyalogda Sokrates ilk olarak Atina'ya retorik ustası olarak nam salmış olan Gorgias ile "Retoriğin ne olduğu?" üzerine bir **kavram analizi** yaparak tartışmaya başlar. Dolayısıyla cedeli anlamda bu tartışmaya bakacak olursak Gorgias ilmi seviyesi bakımından Sokrates kadar bilge olmasa da ona yakın bir rakip olarak görünmektedir. Gorgias'ın işindeki ustalığı ne kadar iyi olsa da **yaradılıştan gelen yetenek ve zekâsı** ile Sokrates karşısında pek çok kere delilleri çürütülmüş ve mağlup olmuştur.

⁹ Emiroğlu, *Eflâtun'un Devlet Diyalogunun Tartışma Usûlü Açısından İncelenmesi*, 6.

¹⁰ İbrahim Emiroğlu, *Mantık Yazıları* (Ankara: Elis Yayınları, 2016), 187.

O bu yenilgiyi büyük bir ağırbaşlılıkla karşılamış ve hasmının üstünlüğünü kabul etmiştir. Tartışma sırasında birbirlerine karşı duydukları saygı ve hoşgörülerini gözümüzden kaçırmamaktadır:

Sokrates: "...Sen nasıl bir adamsın diye soracaksın bana. Ben yanlış bir söz söylendiğinde yanlışlığı yüzüne vurulunca bundan hoşlanan insanlardanım; yanlış söyleyeni çürütmekten olduğu kadar çürütülmekten de hoşlanırım. Ama bence bu ikisinden biri kazançlıdır... sen de benim gibiyse tartışmayı sürdürelim, yok değilse, ne çıkar, burada bırakırız."¹¹

Gorgias: "Ben de Sokrates, senin söylediğin adamlardanım. Ama bizi dinleyenleri de düşünmemiz gerekecek belki."¹²

1. 4. Sokrates ve Talebe Polos

Sokrates'in Gorgias'a karşı zaferini kabullenemeyen talebe Polos, diyalogda tartışma sırasını alan ikinci kişidir. Polos, diyalogda gençliğin verdiği heyecan ile atılgan, kesin keskin fikirleri ve ukala tavırlarıyla dikkatleri üzerine çekmektedir. Dolayısıyla Sokrates'in hasmı/muhatabı olamayacak kadar genç ve bilgisizdir. Hocasının Sokrates'e karşı yenilgisini hazmedemeyip ona meydan okurcasına tartışmaya dahil olur. Polos'un cehaletini fark eden Sokrates onunla kelime oyunları yaparak onu alaya alır, küçümser ve aklıyla oynar. Hasmının bu tavrından hoşlanmayan Polos onu **manipüle etmeye çalışma, adabı aşma, ignoratio Elenchi ve belirsiz konuşma**, gibi mantık yanlışlarına düşer.

Polos: "Öyleyse insanlara neşe veren bu retorik sanatı güzel bir şey değil mi?"

Sokrates: Nasıl konuşma bu Polos! Ben daha sana söylevçiliğin ne olduğunu söylemeden sen neden bana, onun güzel olup olmadığını soruyorsun?"¹³ (*Manipüle etme*)

Polos: "Saçmalıyorsun Sokrates, can sıkma."¹⁴ (*Adabı aşma*)

Polos: "İstemiyorsun da ondan, yoksa benim gibi düşünmen gerekir."¹⁵ (*Ignoratio Elenchi*)

Sokrates: "Soru mu soruyorsun, yoksa bir söze mi başlıyorsun?"¹⁶ (*Belirsiz konuşma*)

1. 5. Sokrates ve Bir Devlet Adamı olan Kallikles

Diyalogda Gorgias ve Polosun iddialarını bir bir çürüten Sokrates'e kurnaz ve işini bilen bir retorun yaptığı gibi Gorgias ve Polos'u bir çıkmaza sokarak onları yendiğini ve konuşmaz hale getirdiğini iddia eder. Daha sonra Sokrates'e bir dost edasıyla öğüt veren ve uyarı Kallikles onu Gorgias ve Polosla olan tartışma üzerinden genel bir değerlendirmeye giderek haksız çıkarmaya

¹¹ Platon, Diyaloglar/ Gorgias, çev. Melih Cevdet Anday (İstanbul: Remzi Kitabevi, 2017), 58- 59 (457e, 458a b).

¹² Platon, Gorgias, 58 (458c).

¹³ Platon, Gorgias, 63 (462 cd).

¹⁴ Platon, Gorgias, 68 (467b).

¹⁵ Ignoratio Elenchi: Tartışılan konuyu bilmeme veya bilmezlikten gelme anlamına gelmektedir.

Platon, Gorgias, 74 (471d).

¹⁶ Platon, Gorgias, 68 (466b).

çalışır. Kallikles' in uzunca değerlendirmesini ve suçlamalarını dinleyen Sokrates onu tartışmaya davet edip konuşmaya teşvik eder.

Devlet adamı kişiliği ile karşımıza çıkan Kallikles dik kafalılığı ve inatçı yapısıyla Sokrates ile yürüttüğü tartışmada cedeli anlamda bize epey malzeme vermektedir. Tartışmaya başlar başlamaz hasmının yenilgisine uğrayan devlet adamı bu durumu sindiremez ve Sokrates'e karşı öfkelenip kendisini iletişime kapatır. Bu durum karşısında Sokrates hasmına karşı nazik ve sabırlı davranarak onu konuşmaya ikna/teşvik eder.

İlerleyen vakitte hasmı tarafından defalarca çürütülen ve onun ısrarlarından bıkan Kallikles, aşağıdaki alıntıda görüleceği gibi, **adabı aşma, ad hominem, ignoratio Elenchi, kaba kuvvete başvurma yanıtlarına** başvurur.

Kallikles: "Bu adam, saçma konuşmaktan vazgeçmeyecek. (*Adabı aşma, itham*) Birtakım sözcüklere sarılıp onlar üzerinde cambazlık etmekten utanmıyor musun bu yaşta Sokrates! Ben sana, üstün olan iyidir, demedim mi?"¹⁷ (*Tahakküm, kaba kuvvete başvurma*)

Kallikles: "Ne antika adamsın Sokrates, sokak söylevcisine yakışır böyle konuşmak."¹⁸ (*Ad hominem yanıtı; çelişik ifade*)

Kallikles: "Sensin asıl onu yapan Sokrates."¹⁹ (*Ad hominem "sen de" yanıtı*)

Sokrates: "Anlıyorsun Kallikles, ama anlamamazlıktan geliyorsun."²⁰ (*Ignoratio Elenchi*)²¹

2. Cedeli Tartışma Usûlü

a. Cedelde soru soran (sâil) kişi, tartışma da ne kadar faydalı "olursa olsun bir delili ısrarla üstelememesi gerekir. Çünkü ısrar hasmın karşı koyma gücünü kuvvetlendirdiği gibi hasmın yanlışa düşmesine ve hata etmesine de neden olur. Gorgias diyaloğunda Sokrates'in ısrarcı tavrını özellikle Kallikles ve Polos ile yürüttüğü tartışma sırasında şahit olmaktadır.

Polos: "Saçmalıyorsun Sokrates, can sıkma."²²

Sokrates: "Gülüyor musun Polos? Demek bu da yeni bir çürütme yolu... Karşıdaki sana bir söz söyleyecek, sen onun sözlerini çürüteceğine güleceksin."²³

Kallikles: "Etti, içkiydi, hekimdi, bilmem ne karın ağrısıydı diye tutturmuş gidiyorsun; benim konuştuğum o değildi ki..."²⁴

¹⁷ Platon, Gorgias, 94 (489c).

¹⁸ Platon, Gorgias, 100 (494e).

¹⁹ Platon, Gorgias, 100 (495b).

²⁰ Platon, Gorgias, 103 (497a).

²¹ Bknz. İbrahim Emiroğlu, *Mantık Yanlıları* (Ankara: Elis Yayınları, 2004), 135.

²² Platon, Gorgias, 69 (467b).

²³ Platon, Gorgias, 77 (473e).

²⁴ Platon, Gorgias, 96 (490d).

Kallikles: "Üst baş diye saçmalama."²⁵

Kallikles: "Şimdi de ayakkabı diye tutturdu. Neler saçmalıyorsun sen..."²⁶

Kallikles: "Konuşmayı bu konulara sürüklemekten utanmıyor musun Sokrates?"²⁷

Kallikles: "Ayrı şeylerdir akıl hocası?"²⁸

Kallikles: "İyi ya, bitir sözünü, saçmalarını sırala."²⁹

Kallikles: "Peki madem Gorgias istiyor, işe yaramaz sorucuklarını sor bakalım Sokrates."³⁰

Kallikles: "Deminden beri seni dinliyorum ve söylediklerine uyuyorum Sokrates. Ama bakıyorum da karşıdaki sana şakadan evet demeye görsün, çocuklar gibi dört elle yapışyorsun buna, bırakmam da bırakmam diyorsun."³¹

Kallikles: "Ne zorbalık bu Sokrates? Seni de tartışmanı da bırakmak istiyorum ben. İstersen başkasını bul, onunla tartış."³²

Kallikles: "Sen konuşmana bak dostum."³³

b. Cedeli tartışma usûlünde soru soran kişinin soruyu aynı konu üzerinde tekrarlayıp durmaması gerekir. Bu durum onun lafazanlık yaptığı kanaatini uyandırır. Eğer soru soran kişi karşı tarafın cevap vermediğinden dolayı böyle yapıyorsa, o zaman bundan dolayı uyarıda bulunmadığını işaret eder veya tartışmayı orada kesmediği için hata eder.

Söz konusu diyalogda yukarıdaki açıklamayı haklı kılan tartışma, Sokrates ve Kallikles arasında geçmektedir. Öyle ki hasmının sorularına cevap verme tenezzülünde bile bulunmayan Kallikles bütün sıkıntısını sıklıganlığını Sokrates'e karşı verdiği kesik ve ters cevaplarla nasıl bir psikoloji içerisinde olduğunu bize belli etmektedir. Kallikles' in aksine Sokrates de bu tartışmanın uzaması için elinden geleni yapmaktadır. Cedeli tartışma usûlü kuralları çerçevesinde Sokrates'in hasmına karşı gereksiz ısrarı ve iddialaşması ile tartışma boş ve gereksiz bir faaliyet halini almıştır.

Kallikles: "Söylediğin sözlerin bence hiç önemi yok, Gorgias'ın hatırı için cevap verdim deminden beri."

Sokrates: "Ne yapalım şimdi tartışmayı orta yerinden bırakalım mı?"

²⁵ Platon, Gorgias, 96 (490d).

²⁶ Platon, Gorgias, 96 (490e).

²⁷ Platon, Gorgias, 96 (494c).

²⁸ Platon, Gorgias, 104 (495d).

²⁹ Platon, Gorgias, 103 (497a).

³⁰ Platon, Gorgias, 104 (497c).

³¹ Platon, Gorgias, 107 (499b).

³² Platon, Gorgias, 113- 114 (505cd).

³³ Platon, Gorgias, 115 (506e).

Kallikles: "Ne istersen yap!"

Sokrates: ... "Ne olur, biraz daha dayan da ucuna varalım."

Kallikles: "Ne zorbalık bu Sokrates? Seni de tartışmanı da bırakmak istiyorum ben. İstersen başkasını bul, onunla tartış."³⁴

c. Sorguya, benzer şeylerden başlamamak gerekir. Çünkü bu soru sorma tarzı daha ikna edicidir ve bu benzer şeyin yanında tümel durum, kuvvetli bir gizlilik içinde kalır ve hissedilmez.

İncelediğimiz diyalogda tartışmacı "Retorik nedir?" sorusuyla başlar ve bu soruyu "Retorik iyi midir?", "Retorik nereler de kullanılır?" gibi sorularla tartışmayı devam ettirmektedir. Soru soranın asıl amacı aslında retoriğin ne olduğu değildir. Bunun cevabını aslında o da bilmektedir. Merak ettiği şey Gorgias'ın/sofistlerin retoriği hangi alanlarda (tıp, özellikle adalet ve devlet yönetimi) ne amaçla ve nasıl kullandıkları hakkında onları konuşturmak ve **hakikati** onlara söyletmek istemesidir. Böylece onlar kendi iddialarını kendileri çürütmüş olacaklardır.

Sokrates: "... Gorgias, ha ben sormuşum, ha ötekiler, insan için en büyük iyilik olan bu senin sanatın nedir? Onu söyle."

Gorgias: "Gerçekten de en büyük iyiliktir Sokrates, çünkü insanlara kendileri için özgürlük, hangi devletten olursa olsun, başkalarını yönetme gücünü sağlar."

Sokrates: "Peki ama bunu yapan nedir?"

Gorgias: "Mahkemelerde yargıçları, kurultayda üyeleri, halk toplantısında ya da buna benzer siyasi toplantılarda vatandaşı kandırmak için sözden büyük ne var? Sözün gücünü edindin mi, hekim de beden eğitimcisi de senin buyruğuna girer; zenginlikler topladığını söylediğin sarraf da o zenginlikleri kendi için değil, konuşmayı kalabalığı kandırmayı bilen senin için toplamıştır."³⁵

a. Tartışmada hasmın konuşmasını sağlamak için onun güvenini kazanmak da önemlidir.

Sokrates: "... Temislokles için öyle söylerler Gorgias."³⁶

b. Tartışmalarda, özellikle kabul olunması arzu edilen şeyi en son istemelidir. Çünkü cevap verecek olan kimseler, soru soranların çoğu, ilkin en çok önem verdikleri nesnelere sözünü ettiklerinden, özellikle ilk soruları reddetmeye eğilim göstermektedirler.

Sokrates'e göre "retoriğin bir dalkavukluk" olduğu yönündeki görüşünü o, hasımlarına sezdirmez. Tartışmayı "Retorik nedir? gibi bir tanım sorusuyla başlatıp hasmını çeşitli taktiklerle doğru konuşturmaya çalışmaktadır.

³⁴ Platon, Gorgias, 113- 114 (505cd).

³⁵ Platon, Gorgias, 53 (462de).

³⁶ Platon, Gorgias, 57 (455e).

(Retoriğin tanımı üzerine uzunca bir konuşmadan sonra hasımları retoriğin ne olduğu konusunda Sokrates'in görüşünü merak ederler.)

Sokrates: "Doğrusunu söylemek gerekirse Polos, bence bir sanat değildir o."³⁷

Gorgias: "Neyin parçası Sokrates? Ne demek istiyorsan söyle, beni düşündürme."

Sokrates: "Bence Gorgias, söylevciliğin bir parçası olduğu o bütün, hiç de bir sanat değildir, insanları çekip çevirmeyi bilmeyi dayanan bir açıkgozlülük, bir girginlik alışkanlığıdır. Ben bu alışkanlığa, kısaca "dalkavukluk" diyorum."³⁸

c. Tartışmayı aydınlatmak için uygun olan ve soru soranın bildiği şeylerden örnekler vererek, karşılaştırmalar yapmanın daha açıklayıcı olduğunu düşünmekteyiz. Söz konusu diyalogda Sokrates'in hasımlarına karşı onların eğitim seviyeleri ve ilgi alanlarına göre örnekler verdiğini görmekteyiz. Aynı zamanda Sokrates'e karşı aynı taktiği onun hasımlarının da ona karşı yaptıklarına şahit olmaktadır.

Sokrates: "Aşçılık nasıl bir sanattır?"³⁹

Sokrates: "Bilgi, zenginlik, sağlık buna benzer şeyler sence iyi, karşıtları da kötüdür değil mi?"⁴⁰

Sokrates: "... Bedene düzen, düzgünlük veren "sağlıktır" bence, sağlamlıkla bedeninin bütün öteki iyilikleri bundan gelir... Doğru mu?"⁴¹

d. Tartışma esnasında hasımının soruya verdiği cevap, bilerek veya bilmeyerek konunun maksadının aşıldığı sırada veya çeşitli dil oyunları ile tartışmayı/konuyu başka bir tarafa kanalize ettiği/edildiği anlaşıldığı anda söz konusu muhatap doğru bir üslupla uyarılır ve bu uyarının sebebi muhataba doğru ve anlaşılır bir dille anlatılır.

İncelediğimiz diyalogda Sokrates "retoriğin ne olduğunu /tanımını" isterken Polos 'un ona retoriğin tanımı yerine onun değeri üzerinden açıklama yapması dikkatli bir dinleyici olan Sokrates'in gözünden kaçmamıştır. Bunun üzerine Sokrates, Polos 'u konuya uygun bir şekilde açıklama yapması yönünde uyarıda bulunmasına neden olmuştur.

Sokrates: "Evet, dedin ama, sorulanın karşılığı değildi o, çünkü sana Gorgias'ın sanatının değeri nedir diye sormadılar, Gorgias'ın sanatının ne olduğunu sordular. Gorgias'a neci dememiz gerektiğini sordular."⁴²

³⁷ Platon, Gorgias, 63 (462b).

³⁸ Platon, Gorgias, 64 (463a).

³⁹ Platon, Gorgias, 65 (463d).

⁴⁰ Platon, Gorgias, 70 (467e).

⁴¹ Platon, Gorgias, 112 (504c).

⁴² Platon, Gorgias, 49 (448e).

Sokrates: "Retorun üstün olup olmadığını istersen araştırmalarımız için yararlı olacağını kestirirsek ileride inceleriz."⁴³

e. Hakikati ortaya çıkartmak ve hasmını galebe çalmak isteyen cedelci hasmını konuşturmak için çeşitli yöntemlere başvurmalıdır. Bunların en başında hasmına yönelttiği soru ya da sorularını konu bütünlüğüne uygun olarak sıralamalı ve hasmının cevaplayamadığı veya cevaplamak istemediği soruları göz ardı etmemelidir.

Bir diğer yolu da hasmına yönelttiği soruların cevaplarını dikkatle dinleyip onun tartışılan konu üzerindeki görüşleri hakkında bilgi sahibi olması son derece önemlidir. Bu nedenle tartışmanın ilerleyen zamanlarında hasmının kendisiyle çelişip çelişmediğini anlamak ve onu galebe çalmak için iyi bir fırsat yakalamış olacaktır. Ayrıca soru soranın, hasmını dikkatle dinlemesi onun çeşitli dil oyunlarına karşı daha dikkatli olmasını sağlayacaktır.

Diyalogda Sokrates ve Gorgias arasında böyle bir durum söz konusudur. Böylece diyalog bize **hakikati** ortaya çıkartmak için iyi bir soru sormanın yanı sıra iyi de bir dinleyici olmamız gerektiği yönünde bize rehber olmaktadır.

Gorgias: "Mahkemelerde yargıçları, kurultay üyeleri, halk toplantısında, ya da benzeri siyasi toplantılarda vatandaşları kandırmak için sözden büyük ne var? Sözün gücünü edindin mi, hekim de beden eğitimcisi de senin buyruğuna girer; zenginlikler topladığını söylediğin sarraf da o zenginlikleri kendi için değil, konuşmayı, kalabalığı **kandırmayı bilen** senin için toplamıştır."⁴⁴

Sokrates: "... söylev sanatı bir kandırma sanatıdır, bundan başka bir şey değil başı sonu bu."⁴⁵

(Uzunca bir tartışma ve soru sorma faslından sonra Gorgias'ın konuşmasını sağlar)

Gorgias: "... Ama Sokrates, bütün öteki yarışma sanatlarında olduğu gibi retorik sanatında da dostu düşmanı ayırmak gerekir; dostu için de düşmanı için de çok güçlü diye bilinen bir boksör, bir güreşçi, bir eskrimci, nasıl dostunu yaralamamak, onu vurmamak, onu öldürmemek zorunda ise, retorikçi de elindeki silahı herkese karşı kullanmamalıdır. Palestra'da yetişmiş bir boksör düşün... bu adam gücüne kuvvetine dayanıp babasına, anasına, akrabalarından, arkadaşlarından birine vursa; bu yüzden onu yetiştirenleri, kılıç öğretmenlerini şehirden sürmeye kalkmak, onlardan tiksirmek doğru olur mu? Olmaz tabii. Çünkü bu sanat onlara iyi bir amaçla, ancak düşmanlara, kötülük edenlere karşı korunmak için kullanılsın diye öğretilmiştir; durup dururken saldırmak için değil."⁴⁶

⁴³ Platon, Gorgias, 60 (459c).

⁴⁴ Platon, Gorgias, 64 (462e).

⁴⁵ Platon, Gorgias, 53 (453).

⁴⁶ Platon, Gorgias, 58 (456cde).

Sokrates: “... Sana bunları niçin söylüyorum biliyor musun? Çünkü söylev sanatı üstüne demin söyledikleriyle şimdiki sözlerinin birbirini tutmadığını söylemeden edemeyeceğim.”⁴⁷

f. Cedelci tartışmanın seyrinin iyi ilerlediğini düşündüğü anda hasmını galebe çalmak için konu dışına çıkmadan yeni sorularla ilerlemeye devam eder. Bu süreçte tartışmada galip gelmek için soru soran (sâil) ve cevap veren (mûcib) arasında birbirlerini yenme veya ikna etme adına ortaya çeşitli argümanlar sunarlar. Tartışmada öne sürülen bu argümanların sağlam ve tutarlı olması ayrıca yerinde kullanması gerekir.

Diyalogda “*ikna*” üzerinde durulmaktadır. Gorgias retoriği bir *ikna etme sanatı* olarak tanımlarken onu çeşitli dil oyunları ile kişi ya da kişileri belli bir konu üzerinde rahatlıkla ve kolayca inandırabileceğini savunur. Daha da ileri giderek ikna etmeye çalıştığı kişi/kişilerin konu hakkında bilgi sahibi olup olmamalarının hiçbir önemi olmadığı üzerinde ısrarla durur.⁴⁸ Bu gibi durumlarda soru soranın hasmının dil oyunlarına karşı dikkatli ve uyanık olması gerekmektedir.

Sokrates: “E... Söylevci (retor), hekimden daha kandırıcı olduğuna göre, demek ki, bilgisizin biri, bilgisiz kimseleri kandırmakta, bilgiliden daha ustadır. Bu sonuç çıkmaz mı? *Gorgias:* Bu durumda, evet.”⁴⁹

Uzmanlık alanı olmadığı halde öne sürdüğü iddialarıyla kişi/kişileri dil oyunları ile ikna etmeyi başaran bir kimse günümüz teknolojisinden faydalanıp görsel ve işitsel malzemeleri kendi isteği doğrultusunda kullanarak geniş kitlelere rahatlıkla ulaşıp onları kullanabilmektedir.⁵⁰

Günümüzde, ilerleyen teknolojinin hayatımıza kolaylık sunması ve olumlu değer katmasının yanı sıra pek çok olumsuz taraflarının olduğu da bilinmektedir. Özellikle sosyal hayatımıza yön veren alanlarda hızla dijitalleşme yoluna gittiğimiz bu günlerde hayatımızı örümcek ağı gibi saran sosyal medya mecralarında siyaset, akademi ve sanat dünyasından simalar başta olmak üzere sosyal hayattan herhangi birinin konuşmaları veya yazışmaları çeşitli teknolojik aletlerle belge veya kayıtların üzerinde oynanıp gerçeğiymiş gibi internet alemine servis edilerek bu kişiler kitle iletişim araçları vasıtasıyla kolaylıkla linç edilip itibarları sarsılmaktadır. Dolayısıyla bu gibi ahlâki sorunlar yaşamamak ve yaşatmamak için içinde bulunduğumuz dünyanın getirdiği yenilikleri yakından takip etmeyi bilmeli ve bunun yanı sıra bu mecraları daha kontrollü kullanmayı öğrenmeliyiz. Böylece kitle iletişim araçları aracılığıyla yapılan bir itibar suikastine rahatlıkla kanıp alet olmayız.

⁴⁷ Platon, Gorgias, 58 (457d).

⁴⁸ Otoriteye başvurma hatası.

⁴⁹ Platon, Gorgias, 60 (459ab).

⁵⁰ Bu konu hakkında günümüzden pek çok örnekler sıralayabiliriz. Özellikle 2020'nin başında patlak veren ve tüm dünyayı etkisi altına alan covid-19 salgını sebebiyle dünyanın pek çok ülkesinde aşı çalışmaları yapılmaktadır. Piyasaya sürülen aşı/ lar hakkındaki güncel bilgiler ve değerlendirmeler Kitle İletişim Araçları vasıtasıyla geniş kitlelere sosyal medya mecraları (twitter, facebook, whatsapp...) aracılığıyla kolaylıkla ulaşabilmektedir. Bu yalan yanlış bilgilere ulaşan insanların pek çoğu tıp ilminden bihaber kimselerdir. Ancak aşı hakkındaki bu safsata haberler bilgi sahibi olmayan insanların kafalarını karıştırmanın yanı sıra bir de kaos yaratmaktadır.

g. Soru soran, hasmının soruları karşısında yenik düştüğünü gördüğü vakit ya da hasmının verdiği cevapların kendisiyle çeliştiğini anladığı anda tartışmanın boş ve gereksiz bir uğraş halini aldığını anlamalı ve tartışmayı kesmelidir.

Diyalogda Sokrates, tartışmanın bir kısır döngü gibi kendi çevresinde boş ve gereksiz bir biçimde döndüğünü anlamış ve tartışmaya son vermeyi muhatabına bırakmıştır, çünkü Gorgias'ın retorik sanatının "dalkavukluk olduğuna" ikna olması için onun konuşmasını istemekte ve tartışmayı uzatma arzusu gütmektedir. Bir diğer bakımdan Sokrates'in bu çabası Gorgias'a hakikati göstermek olsa da aslında hasmının zayıflığını anlamış ve onunla alay etme fırsatı bulmuştur. Fakat soru soranın bu gereksiz ısrarı tartışmayı haddinden fazla uzatıp hasımlarını kızdırmış ve ona karşı Gorgias'ın öğrencisi olan Polos'un tartışmaya müdahil olmasına neden olmuştur.

Sokrates: "Sen söylev sanatının konusu doğruluktur derken, demek ki diye düşünmüştüm, bu sanat eğriliğe gelmez. Ama bunun hemen arkasından, söylevcinin (retorun) bu sanatı kötüye de kullanabileceğini söyleyince, düştüğün çelişmeye şaşıtm. Bak, ben sana demiştim ki, bizim düşüncelerimizi başkasının çürütmesinde bir kazanç vardır, böylece tartışılan konuda ilerleme olur, sen de bu anlayışta isen konuşmayı sürdürüelim, yok değilsen çekip gideyim."⁵¹

h. Cedel sanatında tartışmayı yürüten kişilerin ilmi açıdan birbirlerine denk olması gerekir. Zira tartışmada bu denge sağlanamadığı zaman cedelde üstün olan kişi muhatabının zayıflığını fark ettiğini anda onu sözleriyle alaya alarak aşağılamaya başlar. Bu durum tartışmanın hem veriminin hem de edep seviyesinin düşmesine yol açar. Yukarıda benzeri var!

Polos: "Peki soruyorum, cevap ver: Söylevcilik (hitabet), dalkavukluğun hangi parçasıdır? *Sokrates:* Vereceğim cevabı anlayacak mısın? Söylevcilik (hitabet), siyasetin bir parçasının gölgesi ya da görüntüsüdür. *Polos:* Yani soylu bir şey mi, soysuz bir şey mi? *Sokrates:* İlla cevap vermem gerekliyse soysuz bir şeydir diyeceğim. Çünkü kötü olan soysuzdur bence. Ne demek istediğimi, bilmem, anladın mı?"⁵²

i. Cedel sanatında soru sorarak ilerleme sağlanır. Soru soranın (sâilin) sorusu karşısında cevap vermekte zorlanan hasmı ona çeşitli manevralar yaparak karşı koymaya çalışır. Bunlardan biri soruya soruyla karşılık vermektir. Zekice yapılmış bu manevrayla soru soranın konu hakkındaki genel düşüncesi yönünde bilgi sahibi olmanın yanı sıra ona karşı yapılacak olan savunmayı hazırlamak için kısa da olsa cevap verene bir müddet zaman kazandırır.

Sokrates: "Peki ne zaman iyidir ne zaman kötüdür? Bunu nasıl ayırırsın?", *Polos:* Sen sordun, cevabını da sen ver Sokrates."⁵³

⁵¹ Platon, Gorgias, 62 (461a).

⁵² Platon, Gorgias, 65 (463d).

⁵³ Platon, Gorgias, 73 (470c).

m. Cedel sanatında, tarafların (soru soran (sâil) ve (mûcib)cevap veren) kişilik yapıları da önem arz etmektedir. Zira kimi insan, tabiatı gereği inatçı ve önyargılı olduğu gibi kimleri de ısrarcı ve kibirli olabilmektedir. İnsan karakterlerinin bu yönleri tartışmanın ilk zamanlarında onu olumsuz etkileyebilmektedir. Ancak bu durum tartışmanın göstermiş olduğu seyir ve muhatabının hasmına karşı sergilemiş olduğu davranışa göre değişebilmektedir.⁵⁴

Üzerinde çalıştığımız Gorgias diyalogu bize insanların tartışma boyunca sergilemiş olduğu karakter yapılarıyla ilgili bir hayli malzeme sunmaktadır. Özellikle diyalogda bir devlet adamı kimliğiyle karşımız çıkan Kallikles 'in, Sokrates'e karşı güttüğü önyargılı ve inatçı yapısı onu tartışma boyunca zorlamakta ve yer yer iletişimin tıkanmasına ve tartışmanın yarıda kesilmesine yol açabilmektedir.

Yine bir diğer muhatap olan Polos, hocası Gorgias'ın Sokrates karşısında ağır yenilgiye uğramasını hazmedemeyip ona karşı kin gütmüş ve bilenmiştir. Onun bu kini tartışma boyunca hasmına karşı takınmış olduğu önyargı, alay, kibir ve saldırgan tavırlarıyla kendini göstermektedir. Sokrates'in Polos'a karşı sergilemiş olduğu tavrı ise Kallikles'e karşı olan tutumundan çok daha farklıdır. O, Polos ile tartışırken onun toyluğunu anlamış ona karşı sakinliğini koruyarak onu konuşturmaya çalışmıştır. Polos ise onun bu yumuşak başlılığı karşısında tartışma boyunca inadını ve ısrarını sürdürmüştür.

Polos: "Senin sözlerini çürütmek güçtür ama Sokrates, bunu bir çocuk bile çürütemez mi?",
Sokrates: "O çocuğa borçlu kalırdım... Sana da öyle; sözlerimi çürütür, budalalığımı gösterirsen, beni sevindirirsin. Hadi bekliyorum, sözlerimi çürüt, bir dostuna iyilik etmekten yorulma."⁵⁵

1.1. Tartışmanın sürdürülmesinde gözetilen yollar

- **Muhatabı Konuşturmaya Çalışma/Onu konuşmaya Teşvik etme/Cesaretlendirme**

Sokrates: "Çok güzel ama Kallikles, bakalım Gorgias bizimle karşılıklı konuşacak mı?"⁵⁶

Sokrates: "Şimdi yalvarırım sana, baştan al da söyle; en güçlü olan, en iyi adam değilse, en iyi adam diye kime diyorsun sen?"⁵⁷,

Sokrates: "İşte Polos' la Gorgias'ı da böyle ürküttüm Kallikles, düşündüklerini söylemekten çekindiler. Ama sen onlar gibi çekingen değilsin, ürkmeyeceksin, çünkü gözü pek bir adamsın. Şimdi cevap ver bakalım soruma."⁵⁸

⁵⁴ Cedeli Tartışma Usûlünde maddeleştirdiğimiz taktikler İbrahim Emiroğlu'ndan özetlenerek alınmıştır; Bkz. Emiroğlu, *Mantık Yazıları*, 193.

⁵⁵ Platon, Gorgias, 73 (470c).

⁵⁶ Platon, Gorgias, 47 (447b).

⁵⁷ Platon, Gorgias, 94 (489d).

⁵⁸ Platon, Gorgias, 100 (494d).

- **Muhataba konuyla ilgili açıklama yaparak onu rahatlatma ve güvenini kazanma**

Sokrates: “Şunu öğrenmek istiyorum: Diyelim ayakkabı yapıyorsa, ayakkabıcıyı söyleyecek... Şimdi anladın mı?”⁵⁹

- **Tartışmaya soru sorarak başlama**

Sokrates: “...Gorgias'ın sanatı nedir, Gorgias'a neci denir?”⁶⁰,

Sokrates: “Peki, söylev sanatını başkalarına da öğrettiğini söyleyebilir miyiz?”⁶¹

- **Yer yer muhatabını/hasmını onaylama**

Bu durum onun adil bir tartışma yürüttüğünü gösterirken aynı zamanda hasmını önemseyen ve onun rahat davranmasını sağlamak için psikolojik destek sağlayan bir davranış olduğunu düşünmekteyiz.

Sokrates: “Dediğinin doğru olduğu şundan da belli: Biri sana, “Yanlış inançlar olduğu gibi, doğru inançlar da var mıdır? diye sorsa, yanılmıyorsam, vardır diye cevap verirsin ona.” *Sokrates:* “E... Doğru bilgiler olduğu gibi, yanlış bilgiler de var mıdır?”, *Gorgias:* ““Hayır, yoktur.”, *Sokrates:* “Gerçekten de yoktur; bundan ötürü de bilmekle inanmak ayrı ayrı şeylerdir.”⁶²

- **Tartışmaya başladıktan bir müddet sonra niyet bildirme**

Sokrates: “Böyle diyeceğini biliyordum Gorgias, ama cevapları belli bu çeşit soruları gene de sorarsam şaşma, çünkü seni sınamak değil niyetim, demin de söylediğim gibi, tartışmayı ilerletmek için böyle yapıyorum. Ne demek istediğimizi sezmekle yetinmeyelim.”⁶³

Sokrates: “...Doğrusunu söylemek gerekirse bence bir sanat değildir o.”⁶⁴

- **Tartışmayı yürütüp yürütmemeyi muhataba bırakma/ona seçenek sunma**

Sokrates: “... Sen de benim gibiysen tartışmayı sürdürelim, yok değilsen, ne çıkar, burada bırakırız.”⁶⁵,

Sokrates: “Gösterişli Polos, bizim arkadaşlar, çocuklar edinelim diye çırpınmamız nedendir. Yarın yaşlanacağız, yanlışlıklar yapacağız, yeni yetişen kuşak bizim sözlerimizi, işlerimizi düzeltsin diye, değil mi? Şimdi Gorgias ile ben yanılıyorsak sen bizi uyandır. Bana yanlışımı gösterirsen, kendi payıma söyleyeyim, direktmem, savımdan vazgeçerim...”⁶⁶

⁵⁹ Platon, Gorgias, 47 (447d).

⁶⁰ Platon, Gorgias, 49 (449a).

⁶¹ Platon, Gorgias, 49 (449b). Diyalogda pek çok soru mevcut ama biz birkaç tane yazmayı uygun görüyoruz.

⁶² Platon, Gorgias, 55 (454d).

⁶³ Platon, Gorgias, 55 (454c).

⁶⁴ Platon, Gorgias, 63 (462b).

⁶⁵ Platon, Gorgias, 99 (458b).

⁶⁶ Platon, Gorgias, 62 (461b).

- **Tartışma sırasında muhatabın konuyu değiştirmesi üzerine onu güzel bir üslupla yönlendirme**

Sokrates: "Söylevcinin üstün olup olmadığı konusunu istersen, araştırmalarımız için yararlı olacağını kestirirsek, ileride inceleriz."⁶⁷

- **Önyargıdan uzak durarak tartışmayı yürütme**

Sokrates: "Bir şey diyemem Polos, aramızda bir tanışıklık olmadı. *Polos:* onunla tanışmadan da mutlu olup olmadığını söyleyemez misin? *Sokrates:* Söyleyemem ya! *Polos:* Peki, Sokrates, büyük bir kralın bile mutlu olup olmadığını söyleyemem mi diyeceksin. *Sokrates:* Öyle dersem doğru olur; çünkü onun bilgi ve doğruluk durumunu bilmiyorum."⁶⁸

- **Tartışma esnasında hasmının kendi kendini tekrar etmesi ve çelişmesini anladığı anda tartışmaya son vermeyi teklif etme**

Sokrates: "...Bak, ben sana demiştim ki, bizim düşüncelerimizi başkasının çürütmesinde bir kazanç vardır, böylece tartışılan konuda ilerleme olur, sen de bu anlayışta isen konuşmayı sürdürürelim, yok değilsen çekip gideyim."⁶⁹

- **Tartışmaya dahil olan üçüncü şahsa, tartışmanın nasıl yürüdüğü hakkında bilgi verip ona uyacağı kuralları anlatarak "Moderatör" görevi üstlenme**

Sokrates: "Dostum, Hellas'ın en özgür konuşulan yeri olan Atina'ya gelmişken, konuşmanın tadından yoksun bırakılman, doğrusu, acı olurdu. Ama bir de benim durumumu düşün... uzun bir nutuk çekmeye başlarsan, sana sorulan sorulara cevap vermek istemezsen, bana oturup sana dinlemekten başka bir şey kalmaz. İyisi mi, bizim tartışmamızla gerçekten ilgileniyorsan yahut demin de dediğim gibi, onda düzeltilmesi gerekli yerler buluyorsan, istediğin sözü ele al; sıra sana gelince, Gorgias gibi, benim gibi, sor, cevap ver; sen bizi çürüt, biz seni çürütelim... Sanıyorum ki, sen, Gorgias'ın bildiklerini ben de bilirim demek istiyorsun, değil mi?", *Sokrates:* "Peki, hangisini seçiyorsun şimdi? Sen mi soracaksın ben mi sorayım?"⁷⁰

- **Muhatabının kendisini Manipüle etme niyetini anlayıp onu sistemli ve planlı konuşmaya davet etme**

Sokrates: "Nasıl konuşma bu Polos? Ben daha sana söylevciliğin ne olduğunu söylemeden sen neden bana, onun güzel olup olmadığını söylüyorsun?"⁷¹

- **Tartışma sırasında muhatabı incitmekten kaçınma ve ona karşı mütevazî bir tavır takınma**

⁶⁷ Platon, Gorgias, 60 (459c).

⁶⁸ Platon, Gorgias, 73 (470e).

⁶⁹ Platon, Gorgias, 62 (461b).

⁷⁰ Platon, Gorgias, 63 (461e- 460a).

⁷¹ Platon, Gorgias, 64 (462d).

Sokrates: "... Gerçeği söylersem kaba düşecek diye korkuyorum. Bu yüzden de cevap vermeye çekiniyorum. En azından Gorgias onun işiyle alay ediyorum diye alınacak."⁷²,

Sokrates: "... Bunu yaparsan, senin bana kızdığın gibi ben sana kızmayacağım;"⁷³

- **Tartışmayı iyi takip edip muhatabından gelecek hamleyi tahmin edebilme ve ona söz bırakmama, uyanık olma**

Sokrates: "... Çünkü söylev sanatı üstüne demin söylediklerinle şimdiki sözlerinin birbirini tutmadığını söylemeden edemeyeceğim. İşte bu yüzden, ya bu Gorgias şimdi kalkıp da sen doğruyu ortaya çıkarmak için değil, beni kıskandığın için böyle konuşuyorsun derse diye korkuyorum."⁷⁴

Sokrates: "... Şimdi Polos, isterse bana sorabilir, söylevcilik, dalkavukluğun hangi parçasıdır, diyebilir; çünkü bunu iyice anlamadı daha. Buna cevap vermediğimi görmüyor da söylev sanatı güzel midir, değil midir diye ikinci bir soru soruyor. Ama ben, ilk soruya, söylevcilik nedir sorusuna cevap vermeden, onun güzel olup olmadığı sorusuna cevap vermeyeceğim. Doğru olmaz çünkü Polos. Ama bana, söylevcilik, dalkavukluğun hangi parçasıdır diye sorarsan sevine sevine cevap veririm."⁷⁵

- **Tartışmaya davet etme**

Sokrates: "... Böyle akıl dışı bir şeye sanat diyemem ben! Söylediklerimi tartışmak istiyorsan buyur, ben varım."⁷⁶

- **Muhatabı tartışmaya zorlama veya ısrarcı olma**

Kallikles: "... Ama bakıyorum da karşıdaki sana şakadan evet demeye görsün, çocuklar gibi dört elle yapışyorsun buna, bırakmam da bırakmam diyorsun."⁷⁷ *Kallikles:* "... Ne istersen yap Sokrates."⁷⁸,

Kallikles: "Ne zorbalık bu Sokrates? Seni de tartışmanı da bırakmak istiyorum ben. İstersen başkasını bul, onunla tartış."⁷⁹ *Kallikles:* "Sen konuşmana bak, dostum."⁸⁰ *Kallikles:* "Sen kavgacısın Sokrates."⁸¹

- **Hasmının hakikati görmesi için onu düşünmeye zorlama**

---

⁷² Platon, Gorgias, 64 (462e).

⁷³ Platon, Gorgias, 114 (506b).

⁷⁴ Platon, Gorgias, 58 (457d).

⁷⁵ Platon, Gorgias, 65 (463b- c).

⁷⁶ Platon, Gorgias, 67 (465b).

⁷⁷ Platon, Gorgias, 106 (499a).

⁷⁸ Platon, Gorgias, 113 (505c).

⁷⁹ Platon, Gorgias, 114 (505d).

⁸⁰ Platon, Gorgias, 115 (506e).

⁸¹ Platon, Gorgias, 123 (515b).

Sokrates: "Demos Aşk, ruhunda öylesine yerleşmiş ki Kallikles, bana karşı koyuyor, bu yüzden inandıramıyorum seni. Ama konuştuğumuz üzerinde durur, bu sefer daha da iyi incelersek, sanırım hepsine inanırsın. **Öyleyse ne olur düşün;** ..."82

- **Tartışma sırasında muhatabından tam onay/tastik almak isteme**

Kallikles: "Öyle gibi. *Sokrates:* "Gibi" demen doğru değil dostum Perikles iyi bir adamsa, böyle olması gerekir."83

İnceleme yaparak tartışmayı sürdürme

Sokrates: "... Bu incelememiz sırasında sen de göreceksin ki..."84

Sokrates: "... Ama konumuzu bir de şu yönden ele alalım..."85

Sokrates: "..., bu sefer daha iyi incelersek sanırım hepsine inanırsın."86

- **Tartışma sonunda konuyu dağıtmamaya ve tekrara düşmemeye işaret etme**

Sokrates: "Bütün vaktimizi bunu tartışmakla geçirdiğimiz, dönüp dönüp hep o yere geldiğimiz, birbirimizi anlamamakta ayak dirediğimiz için sen de ben de gülünç oluyoruz."87

- **Müşterek noktaları bulma/Hemfikir olma**

Sokrates: "Öyleyse, bunda ikimiz birleşiyoruz."88

Sokrates: "Birleştiğimize göre ..."89

Kallikles: "Başka örnek getirme seninle birliğim."90

- **Tartışmada muhatabın verdiği cevapları hatırlatarak/hatırlayarak ilerleme**

Sokrates: "Böyle dememiş miydin?"91 , "...demedin mi?"92 , "...dememiş miydik?"93 , "...daha önce söylememiş miydik?"94 , "...dedindi değil mi?"95

82 Platon, Gorgias, 121 (513c- d).

83 Platon, Gorgias, 123 (515d).

84 Platon, Gorgias, 62 (461a).

85 Platon, Gorgias, 72 (470a).

86 Platon, Gorgias, 121 (513d).

87 Platon, Gorgias, 125 (517d). Bknz. Kısır Döngü.

88 Platon, Gorgias, 73 (470d).

89 Platon, Gorgias, 81 (476d).

90 Platon, Gorgias, 102 (496d). Diğer örneklerimiz; (487d), (487e), (500a), (500d), (500e), (501c), (505b), (517d).

91 Platon, Gorgias, 62 (460d).

92 Platon, Gorgias, 68 (466d).

93 Platon, Gorgias, 70 (468c).

94 Platon, Gorgias, 82 (477c).

95 Platon, Gorgias, 98 (492d).

2. 2. Tartışma Usûl ve Adabına İşaret

- **Tartışmada muhatabı alaya alma veya muhataba nazik davranmama bu durumun muhatabına göre değişiklik göstermesi (hasmı kibarsa o da kibar hasmı kabaysa o da kaba)⁹⁶**

Sokrates: "... Daha bu yaşta unutkanlığa başlarsan, yarın yaşlanınca ne yapacaksın Polos?"⁹⁷

Sokrates: "... Yalnız ne olur, biraz yumuşak davran bana sayın bayım, yoksa çekip giderim yanından."⁹⁸

Sokrates: "Sana imreniyorum Kallikles, küçük sırları öğrenmeden büyüklerini öğrenmişsin. Olamaz sanırdım bunu. Ama biz tartışmamıza gelelim."⁹⁹

- **İslah edici ve Fazilet mücadelesi veren bir tavır sergileme**

Sokrates: "... Yalnız ben, tek başına kalan ben, senden yana olmayacağım, çünkü beni inandıramıyorsun; sadece karşıma yalancı tanıklar çıkararak elimden tek malımı, gerçeği/hakikati almak istiyorsun. Ama ben şöyle düşünüyorum: söylediklerimin doğruluğuna seni, bir seni bile tanık gösteremezsem, konuşmamıza hiçbir iyiliğim dokunmamış olacaktır; senin için de böyle, sen de söylediklerinin doğru olduğuna beni tanık gösterebilmelisin."¹⁰⁰

Sokrates: "İşte ben de mahkemeye verilirim, o duruma düşeceğimi iyi biliyorum. Çünkü halka, onlara iyi, yararlı görünen zevkleri verdiğimi söyleyemeyeceğim gibi, bu zevkleri hazırlayanlarla, halkın hoşuna gidenlerin yerinde de olmak istemem. Biri çıkar da akıllarını karıştırarak gençleri bozduğumu, yaşlıları da gerek yalnızken gerek kalabalık içinde acı sözlerle kötülediğimi söylese, benim saklamadan, "Bütün bunları doğruluk kaygısıyla, sizin yararınız için yaptım yargıçlar, başka bir şey değil" diye cevap vermem de boşunadır. İşte bunun için başıma gelmeyen kalmaz."¹⁰¹

- **Liyakatli olma/İşi ehline verme**

Sokrates: "... Diyelim ki, bir hekim ya bir gemi yapıcısı ya da herhangi bir zanaatçı seçmek için bir toplantı yapılırsa, söylevciyi toplantıya alırlar mı? Almazlar değil mi? Çünkü bütün seçimlerde bir işin en ustası kimse onun seçilmesi gerekir. Bunun gibi bir tersane, bir sur, bir liman yapılacaksa söylevcinin sözü dinlenmez o işlerde kim usta ise onun sözü dinlenir. Bir savaş

⁹⁶ Özellikle Polos'u alaya/ti 'ye alır. (456a), (462a), (462d), (463c), (463d), (463e), (464e), (466a), (466b), (467b), (471d), (486e), (489a), (489d), (505c), (506b), (521b).

⁹⁷ Platon, Gorgias, 67 (466a).

⁹⁸ Platon, Gorgias, 94 (489d).

⁹⁹ Platon, Gorgias, 104 (497c).

¹⁰⁰ Platon, Gorgias, 75 (472ab).

¹⁰¹ Platon, Gorgias, 130 (522b).

düzenlemek ya da böyle bir surum almak için komutanlar seçmek gerekse, askerlerin sözü dinlenir, söylevcinin değil.”¹⁰²

- **Muhataba öğütte bulunma**

Sokrates: “... Öyleyse, doğruluğu bütün erdemleri, sağlıkta da ölümdede uygulamaktan başka iyi bir yol olmadığını öğreten aklın kılavuzluğuna uyalım. Bu yolu tutalım.”¹⁰³

- **Önyargıdan uzak durarak tartışmayı yürütme**

Sokrates: “Bir şey diyemem Polos, aramızda bir tanışıklık olmadı.” *Polos:* Onunla tanışmadan da mutlu olup olmadığını söyleyemez misin?”, *Sokrates:* Söyleyemem ya!”, *Polos:* Peki, Sokrates, büyük bir kralın bile mutlu olup olmadığını söyleyemem mi diyeceksin.”, *Sokrates:* Öyle dersem doğru olur; çünkü onun bilgi ve doğruluk durumunu bilmiyorum.”¹⁰⁴

- **Muhatabı ahlâki olmaya davet etme**

Sokrates: “... Bunları doğru olarak mı, yanlış olarak mı yapanı, hangisini demek istiyorsun? *Polos:* Ne türlü olursa olsun kıskanmaz mısınız? *Sokrates:* Tövbe de Polos!”¹⁰⁵,

Sokrates: “Gülüyor musun Polos? Demek bu da yeni çürütme yolu... Karşındaki sana bir söz söyleyecek, sen onun sözlerini çürüteceğine güleceksin.”¹⁰⁶

- **Hasmın mukâberede bulunduğunu belirtme**¹⁰⁷

Polos: “Ne olmuş yani... Gerekli cevapları verdikten sonra...”¹⁰⁸

Polos: “Gülünç bir inanış bu Sokrates.”¹⁰⁹

Polos: “Kimsenin doğru bulmayacağı bir söz söylemekle, sen kendi kendini çürüttün, farkında değil misin? Sor arkadaşlara!”¹¹⁰

- **Cevapla yetinmeyip sonunda onun pekiştirmesini yapma**

Sokrates: “Öyleyse, kötülük etmenin kötülük görmekten daha çirkin olduğu, doğruluğun eşitlik demek olduğu, yalnız törelere göre değil tabiata göre de doğru çıkıyor. Demek ki sen demin tabiatın yasalarla birbirine karşıt olduğunu söylerken yanıldın; beni, bu karşıtlığı bile bile, salt

¹⁰² Platon, Gorgias, 56 (455b).

¹⁰³ Platon, Gorgias, 135 (527e).

¹⁰⁴ Platon, Gorgias, 73 (470e).

¹⁰⁵ Platon, Gorgias, 71 (469a).

¹⁰⁶ Platon, Gorgias, 77 (473e).

¹⁰⁷ Tartışma Usûl ve Âdâbı başlığı altında sıralanan maddeleri hazırlarken İbrahim Emiroğlu, “Tartışma Usûl ve Âdâbı Açısından Gazzali'nin Tehâfütü'l-Felâsife'sinin İncelenmesi”, 900. Vefat Yılında Uluslararası Gazzali Sempozyumu, 7-8-9 Ekim 2011 İstanbul. (Basım: İstanbul 2012, ss. 667-701.) Adlı çalışmadan format ve teknik olarak hayli yararlandık.

¹⁰⁸ Platon, Gorgias, 48 (448b).

¹⁰⁹ Platon, Gorgias, 76 (472e).

¹¹⁰ Platon, Gorgias, 77 (473e). Diğer örneklerimiz. (461b-c), (472e), (480e)

karşımdakini şaşırtmak için bir oyuna kalkmakla, yasalar üzerinde konuşurken sözü tabiata, tabiat üzerinde konuşurken de yasalara çevirmekle boş yere suçladın, değil mi?"¹¹¹

Sokrates: "Bak, çok sayın Kallikles, bu konuşmada benim durumum senin durumuna hiç benzemiyor. Sen, sözlerimin değişmediğini söylemekle beni suçluyorsun; bense, tartıştığımız konular değişmeden senin sözlerinin boyuna değiştiğini söylemekle yeriyorum seni. Çünkü önce en iyisi, en üstün olan en güçlü olandır dedin; sonra en bilgili olandır dedin, şimdi de ortaya başka bir görüş çıkarıyorsun; en üstün, en iyi olan, şimdi söylediğine göre; en yiğit olanmış."¹¹²

- **Muhataptan sağlam delil isteme**

Sokrates: "Bu tartışmada oy sayısından başka dayanağın yoksa, bırak da ben sorayım, sen de tanıtlama yolunu bir dene bence en iyisi odur."¹¹³

- **Muhatabına güvenmeme itirafını samimi görmeme**

Sokrates: "Düşündüğünün tersini söylersen anlaşmayı bozmuş olursun Kallikles, doğruyu araştırma işindeki yardımın yarım kalır."¹¹⁴

- **İddianın gereğinin doğurduğu probleme dikkat çekme**

Kallikles: "Konuşmayı bu konulara sürüklemekten utanmıyor musun Sokrates? *Sokrates:* Ben mi sürüklüyorum güzel dostum, yoksa ne türlü olursa olsun hiç ayırt etmeden zevk veren her şeyi mutluluk sayan, iyi ve kötü zevkler diye bir ayırım yapmayan mı?"¹¹⁵

Sokrates: "... Bak dostum, ne çeşitten olursa olsun her zevkli olan şey iyi midir, diye soruyorum sana. Böylece, bunun arkasından kapalı olarak söylenen birtakım çirkin sonuçlar ve daha başkaları sökün eder."¹¹⁶

- **Apaçık şeylere karşı çıkma**

Kallikles: "İnandıramıyorsun Sokrates, çünkü fiçuları dolu olan adamın artık hiçbir zevki yoktur, küpleri bir kez dolduktan sonra neşesi de üzüntüsü de kalmaz;"¹¹⁷

Sokrates: "Söylediklerime gerçekten direniyor musun Kallikles? *Kallikles:* Direniyorum ya!"¹¹⁸

Kallikles: "Söylediğin sözlerin bence hiçbir önemi yok, Gorgias'ın hatırı için cevap verdim deminden beri."¹¹⁹

¹¹¹ Platon, Gorgias, 94 (489b).

¹¹² Platon, Gorgias, 96 (491b). Diğer örneklerimiz. (489a-b), (493d), (495b), (503b), (521e)

¹¹³ Platon, Gorgias, 77 (474a). Diğer örneklerimiz. (471e), (473d).

¹¹⁴ Platon, Gorgias, 100 (495a)

¹¹⁵ Platon, Gorgias, 100 (494e).

¹¹⁶ Platon, Gorgias, 100 (495b).

¹¹⁷ Platon, Gorgias, 99 (494ab).

¹¹⁸ Platon, Gorgias, 100 (495b).

¹¹⁹ Platon, Gorgias, 113 (505c).

3. Tartışmada Mantıksal Delilleri ve Yöntemleri Kullanma

Eflâton'un döneminde mantık ilminin belli prensipleri tespit edilip sistemli hale getirilmemiştir; fakat bu durum mantık ilminin olmadığı veya kullanılmadığı anlamına gelmemektedir. Zira Eflâton'un üzerinde çalıştığımız Gorgias diyalogunda mantıksal delillere başvurduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz.

- Akıl ilkelerine başvurma

Özdeşlik İlkesi

Sokrates: "İnsanda bir anda hem bulunan hem bulunmayan bir şey varsa, iyilikle kötülük olmaz bu..."¹²⁰

Sokrates: İyiler, kendilerinde iyilik olduğu için iyi, güzellerde kendilerinde güzellik olduğu için güzel değil midir?¹²¹

Üçüncü halin imkânsızlığı

Sokrates: "Bir şey ne iyi ne kötü, ya da sadece kötü ise, onu istemeyiz."¹²²

Çeliřmezlik İlkesi

Sokrates: "Onlar birbirine karşıt olduğu gibi sağlıklı hastalıkta öyle değil midir? Bir adamda bunların ikisi birden bulunmaz, ikisi de olmasın olmaz."¹²³

- **Tanımaya Başvurmak:** "Eflâton burada muhatabına karşı tanım kullanmasındaki önemli husus onun kesin bir tanım ortaya koymaktan çok tartışmanın seyrini, fikrin yol almasını gösterme, bir şeyin aslına ve doğru fikrine ulaşmaya çabalamadaki gayretidir, bu da haliyle diyalektik ilerleyiştir."¹²⁴

Retorik (Söylev sanatı): "Mahkemelerde ya da başka toplantılarda doğru olan ya da olmayan şeyler üstüne bir kandırma sanatıdır."¹²⁵

Aritmetik: "... sözlerden doğan bir sanattır."¹²⁶

Hesap: "... sözlerle ilgili sanatlarıdır."¹²⁷

Retorik: "... kandırma sanatıdır."¹²⁸

¹²⁰ Platon, Gorgias, 102 (496b).

¹²¹ Platon, Gorgias, 104 (497e).

¹²² Platon, Gorgias, 70 (468c).

¹²³ Platon, Gorgias, 101 (495e).

¹²⁴ Platon, Gorgias, 55 (454b).

¹²⁵ Platon, Gorgias, 55 (454b).

¹²⁶ Platon, Gorgias, 51 (451a).

¹²⁷ Platon, Gorgias, 52 (451b).

¹²⁸ Platon, Gorgias, 53 (453a).

Retorik: "Bir çeşit zevk ve tat veren görenek?"¹²⁹

Mutluluk: "Evet, çünkü mutluluk, fenalıklardan kurtulmak değil, onlara düşmemektir."¹³⁰

Felsefe: "Akıllıyı aptal eden bir sanattır."¹³¹

Doğruluk: "Taşkınlık, ölçsüzlük, hesapsız harcama, insanı erdeme ve mutluluğa götürür geri kalanı sadece gösteriş, tabiata aykırılık, budalaca sözler ve saçmalaktır."¹³²

Erdem: "Kendimizin ve başkalarının isteklerinin yerine getirmektir."¹³³

Yasa: "... Bedene düzen, düzgünlük veren "sağlıktır." ... Ruhun davranış düzenine, düzgünlüğüne "yasalara uygunluk" ve "yasa" adı verilir."¹³⁴

- Sınıflandırma

"Beden ve ruh diye iki şey var ya, bu iki şeye uygun düşen iki de sanat vardır. Bunlardan ruhla ilgili olan siyaset sanatıdır; bedenle ilgili olan öteki için ise ben bir tek ad vereceğim. Onu ikiye ayırabiliriz, birine beden eğitimi birine de hekimlik deriz. Bunun gibi siyaseti de ikiye bölüp birine yargılama diyebiliriz, ki birine beden eğitimine karşılık düşer; öteki yasalardır, hekimliğe karşılık düşer. ..." ¹³⁵

- "İki çeşit kandırma vardır."¹³⁶

- "İki çeşit fenalık vardır. Kötülük etmek ve kötülük görmek."¹³⁷

- "İki çürütme yolu vardır."¹³⁸

- "... iyi zevkler, kötü zevkler."¹³⁹

- "İki çeşit söylevcilik..."¹⁴⁰

- "İki çeşit fenalık: Kötülük etmek ve kötülük görmek."¹⁴¹

- Akıl yürütme

¹²⁹ Platon, Gorgias, 64 (462c).

¹³⁰ Platon, Gorgias, 83 (478c).

¹³¹ Platon, Gorgias, 91 (486b).

¹³² Platon, Gorgias, 98 (492bc).

¹³³ Platon, Gorgias, 111 (503c).

¹³⁴ Platon, Gorgias, 112 (504c).

¹³⁵ Platon, Gorgias, 66 (464c).

¹³⁶ Platon, Gorgias, 56 (454e).

¹³⁷ Platon, Gorgias, 117 (509d).

¹³⁸ Platon, Gorgias, 75 (472c).

¹³⁹ Platon, Gorgias, 107 (499b).

¹⁴⁰ Platon, Gorgias, 111 (503a).

¹⁴¹ Platon, Gorgias, 117 (509c).

Sokrates: "Dülgerlik öğrenmiş bir kimse dülgerdir."¹⁴²

Sokrates: "Sen söylev sanatının konusu doğruluktur derken, demek ki diye düşünmüştüm, bu sanat eğriliğe gelmez. Ama bunun hemen arkasından, söylevcinin bu sanatı kötüye de kullanabileceğini söyleyince, düştüğün çelişmeye şaşıtm. Bak, ben sana demiştim ki, bizim düşüncelerimizi başkasının çürütmesinde bir kazanç vardır, böylece tartışılan konuda ilerleme olur."¹⁴³

Kallikles: "... İşte karşıdaki, düşündüğünü söylemekten çekindi mi bu yüzden kendisiyle çelişkiye düşüyor."¹⁴⁴

Sokrates: "Öyleyse, her şeyde olduğu gibi, zevki iyilik için yapmalı yoksa iyiliği zevk için değil."¹⁴⁵

Sokrates: "... Çünkü insanlar, hızlı koşamadıkları için değil doğru olmadıkları için eğrilik yaparlar."¹⁴⁶

Sokrates: "... Mahkemeye verilir de senin anlattığın tehlikelerle karşılaşırsam, beni mahkemeye veren yüzde yüz kötü bir adamdır. Çünkü iyi bir adam suçsuzu suçlamaz."¹⁴⁷

- **Bitişik Şartlı Kıyas**

Sokrates: "Bir boksör, boks sanatını yanlış yolda kullanırsa bundan dolayı onun öğretmenini suçlamak ya da şehirden sürmeye kalkmak doğru değildir."¹⁴⁸

Sokrates: "Evet Polos, benim görüşüm bu; kadın olsun erkek olsun, *kim iyi ise mutludur*; doğruluktan ayrılan, kötü olan mutlu değildir."¹⁴⁹

- **Ayrık Şartlı Kıyas**

Sokrates: "Bir şey ya iyidir ya kötüdür ya da ne iyi ne kötüdür değil mi?"¹⁵⁰

- **Çelişkiye İşaret**

Sokrates: "Çünkü söylev sanatı üstüne demin söylediklerinle şimdiki sözlerinin birbirini tutmadığını söylemeden edemeyeceğim."¹⁵¹

¹⁴² Platon, Gorgias, 61 (460b).

¹⁴³ Platon, Gorgias, 62 (461a).

¹⁴⁴ Platon, Gorgias, 88 (482e).

¹⁴⁵ Platon, Gorgias, 108 (500a).

¹⁴⁶ Platon, Gorgias, 128 (520c).

¹⁴⁷ Platon, Gorgias, 129 (521cd).

¹⁴⁸ Platon, Gorgias, 62 (460d).

¹⁴⁹ Platon, Gorgias, 73 (470e).

¹⁵⁰ Platon, Gorgias, 70 (467e).

¹⁵¹ Platon, Gorgias, 59 (457e).

Sokrates: "Sen söylev sanatının konusu doğruluktur derken, demek ki diye düşünmüştüm, bu sanat eğriliğe gelmez. Ama bunun hemen arkasından, söylevcinin bu sanatı kötüye de kullanabileceğini söyleyince, düştüğün çelişmeye şaşıtm."¹⁵²

Sokrates: "Gorgias, şu Polos söylev çekmeyi (nutuk atma) çok iyi öğrenmiş ama Khairephon'a verdiği sözü yerine getirmiyor."¹⁵³

Sokrates: "Bak Gorgias, şimdi yaptığımız gibi, soru sorup cevap vermeye devam edelim de Polos'unki gibi söylevleri (nutuğu) başka bir güne bırakalım mı?", "Sana sorulanları kısa kısa cevaplar vermeye katlanır mısınız?" *Gorgias:* Kimi cevap, ister istemez uzun olur Sokrates. Ama ben elimden geldiğince kısa kesmeye bakacağım.", "Çünkü olabildiği kadar kısa tutmak benim sanatımın gereklerinden?"¹⁵⁴

Kallikles: "Tam işini bilen söylevcilerdensin Sokrates, tartışmayı gürültüye getirmek istiyorsun."¹⁵⁵

- **Meşhurat**¹⁵⁶

Sokrates: "Demin, çoğunluğun düşüncesine göre, doğruluk eşitlik demektir, kötülük etmek de kötülük görmekten daha çirkindir diyen sen değil miydin Kallikles?"¹⁵⁷

Kallikles: "Evet, çoğunluk senin dediğin gibi düşünür."¹⁵⁸

- **Müsellemat:**

Sokrates: "Bu söylediğimi genel olarak doğru buluyorsan, demek ki, yapanın etkisine, yapılanın tepkisi karşılık düşer."¹⁵⁹

- **Karmaşık sorular (Complex question fallacy):**

Polos: "Ne? Söylevciler zorbalara benzemiyor mu?", "İstediklerini öldürmüyorlar mı?", "İstediklerinin malını elinden almıyorlar mı?", "İstediklerini sürdürmüyorlar mı?"¹⁶⁰

Sokrates: "Sence, daha fena, daha çirkin olan, az fena, az çirkin olandan yeğ değil midir?", "Cevap ver Polos, çekinme.", "Seni iyi edecek olan hekimin eline kendini çekinmeden, efendice bırakırsan bundan bir kötülük görmezsin.", "Ya "evet" de, ya "hayır".¹⁶¹

¹⁵² Platon, Gorgias, 61- 62 (460bd).

¹⁵³ Platon, Gorgias, 48 (448d).

¹⁵⁴ Platon, Gorgias, 49 (448 d ve 449 b-c). Diyalogları incelediğimiz de Retorik sanatında uzman olan Gorgias ve onun takipçisi olan Polos'un kendi uzmanı oldukları alanda çeliştiklerini görmekteyiz.

¹⁵⁵ Platon, Gorgias, 88 (482c).

¹⁵⁶ Popülizm.

¹⁵⁷ Platon, Gorgias, 94 (488e).

¹⁵⁸ Platon, Gorgias, 94 (489a).

¹⁵⁹ Platon, Gorgias, 81 (476d).

¹⁶⁰ Platon, Gorgias, 68 (466c).

¹⁶¹ Platon, Gorgias, 79 (475d).

Polos: "Demek sen, kötülük yapmaktansa, kötülük görmeyi yeğlersin, öyle mi"?

Sokrates: "İkisini de istemem, ama birini seçmem gerekti mi, kötülük yapmaktansa kötülük görmek yeğdir."¹⁶²

- **Kaba kuvvete başvurma (Arg. ad Baculum)**

Kallikles: "Birtakım sözcüklere sarılıp onlar üzerinde cambazlık etmekten utanmıyor musun bu yaşta Sokrates! Ben sana, üstün olan iyidir, demedim mi?"¹⁶³

Kallikles: "... Ama yaşlılığında da felsefe ile uğraşan, felsefeyi bırakmayan birini gördüm mü, bir temiz dövmek isterim Sokrates; çünkü böylesi, demin de söylediğim gibi, birtakım değerleri de olsa, kadınlaşmıştır bence."¹⁶⁴

Kallikles: "Kaba kaçacak ama, bu gibilerin suratının orta yerine, başına ne gelir diye düşünmeden, patlatmalı yumruğu."¹⁶⁵

- **Kişiyi Hedef Alan Delil (Arg. ad Hominem)**

Kallikles: "Ne antika adamsın Sokrates, sokak söylevcisine yakışır böyle konuşmak."¹⁶⁶

Kallikles: "Sensin asıl onu yapan Sokrates."¹⁶⁷ (Ad hominem "sen de" yanışı)

Kallikles: "İyi ya, bitir sözünü, saçmalarını sırala."¹⁶⁸

Kallikles: "Sen kavgacısın Sokrates!"¹⁶⁹

- **Otoriteye Başvurma (Arg. ad Verecundiam)**

Gorgias: "Sözü buraya getirmen iyi oldu Sokrates, ben de sana söylev sanatının ne biçim bir sanat olduğunu açıklamaya çalışacağım. Duymuşsundur, bilirsin sanırım, Atinalılar tersanelerini, surlarını, limanın planlarını, Temistokles ile Perikles'in öğütlerine uyarak yapmışlardır, yoksa kalfaların sözü ile değil."¹⁷⁰

- **Popüler Olana Başvurma (Arg. ad Populum)**

Sokrates: "Demin, çoğunluğun düşüncesine göre, doğruluk eşitlik demektir, kötülük etmek de kötülük görmekten daha çirkindir diyen sen değil miydin Kallikles?"¹⁷¹

¹⁶² Platon, Gorgias, 72 (469c).

¹⁶³ Platon, Gorgias, 94 (489c).

¹⁶⁴ Platon, Gorgias, 91 (485d).

¹⁶⁵ Platon, Gorgias, 91 (486c).

¹⁶⁶ Platon, Gorgias, 100 (494e).

¹⁶⁷ Platon, Gorgias, 100 (495b).

¹⁶⁸ Platon, Gorgias, 103 (497a).

¹⁶⁹ Platon, Gorgias, 108 (515a).

¹⁷⁰ Platon, Gorgias, 57 (455e).

¹⁷¹ Platon, Gorgias, 99 (488e).

Kallikles: "Dinle beni dostum, ayak direme de "iş kıvrmanın felsefesini öğren, akıllı uslu tanınmaya bak, ince lafları bırak." Bilmem, "sana sadece evinde oturma gücünü verenler..." "için deli mi demeli, budala mı?" "Laf ebesi enayilere özenmeyi bırak da sayın, değerli, ne yaptığını bilen kimseleri örnek al kendine."¹⁷²

Kallikles: "Evet, çoğunluk senin dediğin gibi düşünür."¹⁷³

- **Tartışılan Konuyu Bilmeme veya Bilmezlikten Gelme (İgn. Elenchi)**

Khairophon: "Peki, şimdi neci diyeceğiz ona? Gorgias'ın uğraştığı sanat nedir? *Polos:* Bak, Khairophon, insanların çalışarak öğrendikleri birtakım sanatlar vardı, bunların kökü görgüdür; görgüye dayanarak yaşayanın hayatı, bu bakımdan sanata uygun olur, oysa görgüye, uğraşmaya dayanmadı mı yaşamışın ne yön alacağı belli olmaz, her şey baht işidir; adamın biri şu yoldan giderek şu sanatı edinir, öbürü başka yoldan, başka bir sanatı. Ama en iyi insanlar, en iyi sanatları öğrenirler. İşte bizim dostumuz, Gorgias da insanların en iyilerinden biri olduğu için, onun sanatı da sanatların en soylusudur."¹⁷⁴

Sokrates: "Gene işi karıştırdın Gorgias, ben bunun içinden nasıl çıkarım?"¹⁷⁵

Sokrates: "Anlıyorsun Kallikles, ama anlamamazlıktan geliyorsun."¹⁷⁶

Polos: "İstemiyorsun da ondan, yoksa benim gibi düşünmen gerekir."¹⁷⁷

Kallikles: "Ben anlamıyorum Sokrates, kim anlıyorsa ona sor."¹⁷⁸

- **Belirsizlik**

Sokrates: "Soru mu soruyorsun, yoksa bir söze mi başlıyorsun? *Polos*"¹⁷⁹

Sokrates: "Köpek aşkı için *Polos*, bana bir soru mu soruyorsun, yoksa bir düşünceni mi söylüyorsun, anlamıyorum."¹⁸⁰

- **Konudışılık**

Sokrates: "... Ama biz gene tartışmamıza gelelim."¹⁸¹

- **Tartışmanın sistemli bir şekilde yürümesini sağlama**

Sokrates: "Bak Gorgias, şimdi yaptığımız gibi, soru sorup cevap vermeye devam edelim de *Polos*'unki gibi söylevleri (nutuğu) başka bir güne bırakalım mı? Sana sorulanları kısa kısa

¹⁷² Platon, Gorgias, 92- 93 (487cd).

¹⁷³ Platon, Gorgias, 94 (489a).

¹⁷⁴ Platon, Gorgias, 48 (448c).

¹⁷⁵ Platon, Gorgias, 52 (451d).

¹⁷⁶ Platon, Gorgias, 103 (497a).

¹⁷⁷ Platon, Gorgias, 74 (471d).

¹⁷⁸ Platon, Gorgias, 113 (505c).

¹⁷⁹ Platon, Gorgias, 68 (466b).

¹⁸⁰ Platon, Gorgias, 68 (466c).

¹⁸¹ Platon, Gorgias, 104 (497c).

cevaplar vermeye katlanır mısın? *Gorgias*: Kimi cevap, ister istemez uzun olur Sokrates. Ama ben elimden geldiğince kısa kesmeye bakacağım. Çünkü olabildiği kadar kısa tutmak benim sanatımın gereklerinden?"¹⁸²

- **Kavram tahlilinde bulunma**

Sokrates: "Hadi cevap ver bakalım: Ustası olduğunu başkalarına da öğretebildiğini söylediğin şu sanat, nenin sanatıdır?", "Söz gelişi sana dokumacılıktan söz açsam, dokumacılık kumaş yapmaktır dersin"... "Değil mi?", *Gorgias*: "Evet", *Sokrates*: "Ee... Musiki de ezgilerin birleşmesiyle ilgili değil mi?", *Gorgias*: "Öyle, *Sokrates*: "... Söylev sanatı ne ile ilgilidir?", *Gorgias*: "Sözlerle". *Sokrates*: "Ne çeşit sözlerle *Gorgias*?", "Hastalara nasıl iyi olacaklarını öğreten sözlerle mi?", *Gorgias*: "'Hayır'". *Sokrates*: "Öyleyse söylev sanatı her çeşit sözlerle uğraşmıyor!" *Gorgias*: "Uğraşmıyor ya!"¹⁸³

- **Tahlilde bulunma /Çıkarım yapma**

Sokrates: "İşte bu sözde iki soru vardır; ikisine de cevap vereyim."¹⁸⁴

Sokrates: "Çıkacak olan şu dostum."¹⁸⁵

Sokrates: "... Demek, şu sonuç ortaya çıkıyor."¹⁸⁶

Sokrates: "Dinlediğim, inandığım hikâyeden şu sonucu çıkardım ben *Kallikles*."¹⁸⁷

- **Karşılaştırma yapma**

Sokrates: "Biri bilgisiz olarak inanmaktan doğar, öteki bilerek inanmaktan."¹⁸⁸

Sokrates: "... bilgisizin biri, bilgisiz kimseleri kandırmakta, bilgiliden daha ustadır."¹⁸⁹

Sokrates: "...beden eğitimimin süse orantısı ne ise, hekimliğin açılığa orantısı da odur. Yahut beden eğitiminin süse orantısı ne ise, yargılamanın sofistliğe orantısı odur."¹⁹⁰

Polos: "Bunu çürütmek ötekilerini çürütmekten daha güç *Sokrates*."¹⁹¹

Kallikles: "Felsefe eğitimin bir parçası olarak iyi bir şeydir; bir adamın gençken bu eğitimden geçmesinin ayıplanacak bir yanı yoktur. Ama yaş ilerledikçe, felsefe gülünç olmaya başlar."¹⁹²

¹⁸² Platon, *Gorgias*, 49 (449bc).

¹⁸³ Platon, *Gorgias*, 49- 50 (449ce).

¹⁸⁴ Platon, *Gorgias*, 68 (466c).

¹⁸⁵ Platon, *Gorgias*, 104 (497d).

¹⁸⁶ Platon, *Gorgias*, 93 (487d).

¹⁸⁷ Platon, *Gorgias*, 132 (524b).

¹⁸⁸ Platon, *Gorgias*, 56 (454e).

¹⁸⁹ Platon, *Gorgias*, 60 (459b).

¹⁹⁰ Platon, *Gorgias*, 67 (465c).

¹⁹¹ Platon, *Gorgias*, 76 (473b).

¹⁹² Platon, *Gorgias*, 90 (484e).

Örneklerle açıklama

Gorgias: "... Bak sana inandırıcı bir örnek vereyim: Kardeşim Herocidus'un ya da başka hekimlerin yanında çok görmüşümdür; hastanın biri, bakarsın, hekimin verdiği ilacı istemez, bıçak altına yatmaya, bir yerinin kızgın demirle dağlanmasına razı olmaz."¹⁹³

Sokrates: "Bu durum, gerçekten mi iyidir, yoksa yalnızca görünüşçe mi iyidir? Bir örnekle anlatayım... Sağlam görünen kişiler vardır, ama onların sağlıkça iyi bir durumda olmadıklarını bir hekim ya da beden eğitimcisi ilk görüşte anlayıverir."¹⁹⁴

- İnatlaşma

Polos: "Bunlar, daha öce söylediklerine uygunsuz da Sokrates, bana aykırı geliyor."¹⁹⁵

Kallikles: "(Sokrates söylediklerine) "direniorum ya!"¹⁹⁶

Sokrates: "... Bütün vaktimizi bunu tartışmakla geçirdiğimiz, dönüp dönüp hep o yere geldiğimiz, birbirimizi anlamamakta ayak dirediğimiz için, sen de ben de gülünç oluyoruz."¹⁹⁷

- Benzetme

Kallikles: "... yaş ilerledikçe, felsefe gülünç olmaya başlar. Ben bu gibileri konuşurken kekeleyen çocuklara benzemeye özenen kimselere benzetirim."¹⁹⁸

Kallikles: "... demin de söyledim ya taş gibi bir yaşamdır onunkisi."¹⁹⁹

Sokrates: "Bence devlet adamının durumu sofistinin durumuna benzemektedir."²⁰⁰

Sokrates: "... Çocuklardan kurulu bir mahkemede aşçının suçladığı hekim gibi yargılanırım."²⁰¹

- Atasözleri kullanma (Darb-ı Mesel)

Sokrates: "Masal yarıda kalmaz, ucuna varır."²⁰² (505 d),

Sokrates: "...Eski bilginlerin dediği gibi, benzeri benzerine..."²⁰³ (510 b).

- İddianın gereğinin realite ile çeliştiğini gösterme

¹⁹³ Platon, *Gorgias*, 57 (456a).

¹⁹⁴ Platon, *Gorgias*, 66 (464a).

¹⁹⁵ Platon, *Gorgias*, 86 (480e).

¹⁹⁶ Platon, *Gorgias*, 100 (495b).

¹⁹⁷ Platon, *Gorgias*, 125 (517d).

¹⁹⁸ Platon, *Gorgias*, 90 (485a).

¹⁹⁹ Platon, *Gorgias*, 99 (494b).

²⁰⁰ Platon, *Gorgias*, 127 (519c).

²⁰¹ Platon, *Gorgias*, 129 (521e). Diğer örneklerimiz: (493b), (493d), (494b), (505e), (508e), (518a-c).

²⁰² Platon, *Gorgias*, 114 (505d).

²⁰³ Platon, *Gorgias*, 118 (510b).

Sokrates: "İnsanları daha iyi ettikleri doğruysa, yararlı oldukları kimselerden yalnız onların para almamaları gerekir."²⁰⁴ (520 c)

4. Sonuç ve Değerlendirme

Eflâtun bu diyalogunda retoriğin; ahlâk, siyaset, tıp, beden eğitimi ve gemicilik gibi alanlarda oynadığı role değinmektedir. O, burada hitabet sanatının bir kandırma sanatı olduğunu belirtiyor. Onun bu görüşü desteklemek içinde salt bir yöntemden ziyade farklı metotları kullanmakta olduğu gözlemlenmektedir. Filozofumuz hem kendi görüşünü tutarlı, rasyonel biçimde ortaya koymaya hem de muhataplarının/hasımlarının görüşlerinin eksikliğini ve tutarsızlığını sergilemeye çalışmaktadır.

Eflâtun kendi görüşlerini hocası Sokrates'i konuşturarak ortaya koyarken **diyalektik yöntemin** güzel bir uygulamasını bize sunmaktadır. Filozof için diyalektik yöntem büyük önem taşımaktadır; çünkü bu yöntem duyular dünyasından kalkarak kavramların hakiki mahiyeti ve niteliğinin yer aldığı ideler alemini düşünerek, hatırlayarak zihnin serüveni ve rasyonel çabası olduğunu bize göstermektedir.

Söz konusu diyalogda Sokrates'in tartıştığı kişilerin konuşmalarında dönemin siyasi yapısının çalkantılı bir zamandan geçtiğini anlamakta zorlanmayız. Özellikle bir devlet adamı kimliği ile karşımıza çıkan Kallikles'in savunmuş olduğu demokrasi anlayışına karşı çıkan Sokrates'in görüşleri bize demokratik yönetimden zorba bir düzene geçen Antik şehir devleti olarak zihnimizde canlanmaktadır. Diyalogun baş kahramanı Sokrates de bu kötü gidişatı söylev sanatı (retorik) ve bu sanatı öğreten ve icra eden sofistlerden bilmektedir. Diyalogda Gorgias'ın söylev sanatı üzerine Sokrates'e verdiği cevaplardan yozlaşan demokratik sistemden retorları suçlamakta haklı olduğunu düşünmekteyiz.²⁰⁵

Gorgias'ın retoriği bir kandırma/ikna etme sanatı olarak ileri sürmesini ve bu sanatı diğer bütün sanatların üzerinde tutmasını diyalogun ana çizgisi olarak gösterebiliriz. Onun iddia ettiği bu görüş ile biz Gorgias'ın doğada insanı diğer varlıklardan ayıran düşünme gücünü yok saydığını söyleyebiliriz. Zira o bu görüşle akı saf dışı bırakmış ve onun yerine retorik sanatının emrine vermiştir. Böylece insanın düşünerek gerçeğe ulaşması yerine çeşitli dil oyunları ile süslenmiş etkili bir konuşma ile ikna edilmesinin daha doğru olduğunu ileri sürmüştür²⁰⁶. Üzerinde çalıştığımız diyalogun genel konusu budur.

Diyalogun tartışma amacı ise doğruya/hakikate ulaşma çabası olarak belirtilmektedir. Onun diyaloglarında kendi bu durumu açık bir ifadeyle dile getirmese de tartışma **mantıksal bir işleyiş** içerisinde yürümektedir. O ulaşmak istediği ana kavram veya hakikate varmak için

²⁰⁴ Platon, Gorgias, 128 (520c).

²⁰⁵ Platon, Gorgias, 50- 51 (450b-c). Diğer örneklerimiz: (452d-e), (454b), (455b).

²⁰⁶ Platon, Gorgias (452e) ve (453a).

diyaloglarında muhatabına soru sorma, kibar davranma, sabırlı olmanın yanı sıra muhatabını onaylamaktan da çekinmez. Fakat o, yer yer hasmını alaya/tiye almaktan da geri kalmaz.

Buradan anlıyoruz ki Aristo mantığın kurucusu gibi olsa da onun döneminden önce yazılmış olan bu felsefi metinler mantıksal işleyişten azade değildir; sadece adı konulmamış ve sistematik bir şekilde kuralları yazılmamıştır. Eflâtun'un özelde bu diyalogu mantığın kurulmasında Aristo'nun yetişmesinde önemli bir konuma ve değere sahip olduğunu söyleyebiliriz.

Kaynakça

- Arslan, Ahmet. *İlkçağ Felsefesi 2*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, Aralık 2006.
- Cevizci, Ahmet. *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Paradigma Yayınları, 1999.
- Cevizci, Ahmet. *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Say Yayınları, 219.
- Emiroğlu, İbrahim. "Eflâtun'un Devlet Diyalogunun Tartışma Usûlü Açısından İncelenmesi." *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Sayı (27 Aralık 2019)*, 211- 232.
- Emiroğlu, İbrahim. "Tartışma Usûl ve Âdâbı Açısından Gazzali'nin Tehâfütü'l-Felâsife'sinin İncelenmesi", *900. Vefat Yılında Uluslararası Gazzali Sempozyumu*. 1/ 667- 701 İstanbul: M. Ü. İ. F. Yayınları. 2012.
- Emiroğlu, İbrahim. *Mantık Yazıları*. Ankara: Elis Yayınları, 2016.
- Emiroğlu, İbrahim. *Mantık Yanlıları*. Ankara: Elis Yayınları, 2004.
- Duman, M. Akif. *Platon'un Retorik Anlayışı*. İstanbul: Litera Yayıncılık, 2015.
- Platon. *Diyaloglar/Gorgias*. çev. Melih Cevdet Anday. İstanbul: Remzi Kitabevi, 2017.
- Toktaş, Fatih. *Felsefe Tarihi*. İzmir: Tibyan Yayıncılık, 212.